

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๓๓ ตอนที่ ๓๒๑ – ๓๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๓๒๑

การปฏิบัติธรรมต้องตรงกับปริยัติด้วย พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ และทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหลาย ทั้งหมดทีเดียว ไม่เว้น

กำลังเห็นเป็นธรรมหรือเปล่า ถ้าเป็น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นของจริง ปรากฏในขณะที่เห็น เป็นธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรม คือ การระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ การเห็นมีจริงใช่ไหม ถ้าสติระลึกที่สภาพเห็น ก็หมายความว่า เริ่มรู้ เริ่มใส่ใจ เริ่มพิจารณา เริ่มระลึกที่จะรู้ว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น

ของจริง คือ ที่กำลังเห็นนี้เป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางหนึ่ง อย่างหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่กำลังเห็นแล้วระลึกได้ ซึ่งก่อนที่จะฟังเรื่องของสติปัฏฐาน ไม่เคยระลึกได้เลย แม้แต่ว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ก็อยู่ในตำรา อยู่ในพระไตรปิฎก แต่ว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เป็นของจริง ที่กำลังปรากฏ และปรากฏอยู่แล้วเป็นปกติประจำวัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้ยินได้ฟังเรื่องของการเห็นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เรื่องของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เมื่อฟังแล้ว การเป็นผู้ปฏิบัติอบรมปัญญา คือ ระลึกในขณะที่กำลังเห็นที่ กำลังเห็นเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง หรือว่าถ้ากำลังคิดนึก สติสังเกต สำเนียง ระลึกได้ รู้ว่า ที่คิดนึกเป็นสภาพธรรมคนละอย่าง เพราะฉะนั้น สติก็เริ่มจะระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังดีใจบ้าง เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เป็นเสียบ้าง เป็นได้ยินบ้าง หรือว่าเป็นคิดนึกต่าง ๆ บ้าง เป็นของจริงที่มีเป็นปกติ

ถ. เวลาที่เราเห็น ให้พิจารณาว่า ที่เห็นนั้นเป็นสี เหมือนกับคิดเอาใจใหม่

สุ. ไม่ใช่คิด แต่รู้ เห็นเก้าอี้ต้องคิดใหม่ว่า เก้า และก็ อี้ หรือรู้ว่า เป็นเก้าอี้

ถ. คิดนี้ หมายถึงว่า คิดว่า ที่เห็นนี้ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สุ. ความชำนาญที่จะต้องค่อย ๆ อบรมสะสม จนกระทั่งเป็นความรู้ชัด เป็นความรู้แจ้ง เหมือนกับความชำนาญของอริชชา พอเห็น ก็รู้ว่าเป็นคน รู้ว่าเป็นสัตว์ รู้ว่าเป็นวัตถุสิ่งของ อย่างรวดเร็วฉับไฉน การที่สติจะค่อย ๆ ระลึกได้ เนือง ๆ บ่อย ๆ สังเกต สำเนียง จนกระทั่งแยกได้ว่า ที่คิด กับ การที่กำลังเห็นโดยไม่ต้องคิด เป็นของจริง ๒ อย่างที่ต่างกัน ปัญญาจะต้องค่อย ๆ สำเนียง สังเกต จนกระทั่งเป็น ความชำนาญขึ้น จนกระทั่งทันทีที่เห็น เมื่อสติระลึกก็รู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรม อย่างหนึ่งเท่านั้น โดยที่ไม่ต้องพูดยืดยาวอย่างนี้ แต่เป็นความรู้ที่ค่อย ๆ อบรมเจริญขึ้น

ถ. เช่น ผมติดเงินเขา พอเจอหน้าก็นึกได้ว่า ผมติดเงินเขา อย่างนี้เป็นสติ ได้ไหม หรือว่าเจ็บ บางทีรู้ตัวว่าเจ็บ สติรู้ว่าเจ็บ ตัวนี้ใช้ไหม ตั้งอยู่ เดี่ยวก็ดับไป

สุ. ต้องอาศัยการฟังให้เข้าใจว่า สภาพธรรมทั้งหลาย คือ ตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง แยกลักษณะของสภาพธรรม ๖ ทางนี้ออกจากกัน อย่างเช่น กำลังคิดนึกว่า ติดเงินเขา เป็นหนี้เขา นั้นไม่ใช่การเห็นทางตา ไม่ใช่เสียงที่ปรากฏทางหู เดินสวนกันกับเจ้าหนี้ นึกขึ้นได้ว่า ติดเงินเขา ขณะที่เห็น และรู้ว่าเป็น เจ้าหนี้ เป็นสภาพธรรมคนละอย่าง ขณะที่เห็นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และที่รู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นใคร เป็นเจ้าหนี้ นั้นเป็นนามธรรมที่รู้ในความหมายของสิ่งที่เห็น และยังคิดอีกว่าจะใช้เงินเขา นั้นก็เป็นสภาพธรรมอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งคิดนึก

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่เพราะติดกันแน่น ไม่เคยแยก ไม่เคยรู้ว่าเป็นสภาพธรรม เวลาที่สติเกิดขึ้น ระลึกรู้ที่ละทาง ที่ละลักษณะ ถ้ากำลังนึก สติเกิดแทรกขึ้นมา ก็รู้ว่าที่นึกนั้น เป็นแต่เพียงสภาพคิด เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ค่อย ๆ เจริญไป อบรมไป ฟังไป จนกว่าสติจะเกิดบ่อย ๆ เนือง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัด ถูกต้องตามความเป็นจริงได้

ถ. เวลาทำงาน บางทีก็นึกได้ เดี่ยวก็หายไป ต้องเจริญเรื่อย ๆ ใช้ไหม

สุ. ให้รู้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ได้ยินก็ไม่ใช่เห็น คิดนึกก็ไม่ใช่ได้ยิน ได้กลิ่นก็ไม่ใช่อ่อนแข็ง คือ รู้ตรงลักษณะที่กำลังปรากฏแต่ละลักษณะ

ธ. เดียวก็หายไป

สุ. ก็หมดแล้ว

ธ. เดียวก็มาใหม่

สุ. ก็แล้วแต่จะปรากฏ เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่มีอยู่เป็นปกติ แต่ว่าสติจะระลึกรู้หรือไม่ระลึกรู้ เป็นเรื่องของสติ แต่เวลาที่สติเกิด ก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นสติที่รู้เวลาที่หลงลืมไป คือ ขณะนั้นสติไม่เกิด จึงไม่รู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ธ. ที่อาจารย์อธิบายว่า เวลาเห็นก็พิจารณาว่า ที่เห็น คือ ที่สีมากระทบ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ผมก็ปฏิบัติอยู่ แต่นาน ๆ ไป รู้สึกว่าไม่บังเกิดผลอะไร ก็เบื่อ

สุ. ที่แรกจะรู้ชัดว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้นไม่ได้ เพราะเหตุว่าการที่จะเป็นความรู้ชัดขึ้น สติจะต้องระลึกรู้ อบรมจนกระทั่งสามารถที่จะปรากฏได้ว่า ความรู้กำลังเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ที่จะละลายความไม่รู้

เพราะฉะนั้น ในครั้งแรกทีเดียว ไม่ใช่จะให้หมดความไม่รู้ไปทันทีที่กำลังเห็น ซึ่งก็มีหลายท่านอยากจะทำวิปัสสนาเดี๋ยวนี้ทันที นั่นไม่ใช่การเจริญปัญญา

ธ. ที่ว่า สิ่งที่เราเห็นนั้น เราต้องพิจารณาลักษณะด้วย ผมยังไม่เข้าใจ

สุ. ขณะที่สติเกิด คือ ระลึกรู้ขณะที่กำลังเห็น ขึ้นต้น คือ ระลึกรู้ก่อน เพราะเหตุว่าปัญญายังไม่สามารถที่จะแยกชัดได้ว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม แต่เพราะอาศัยการฟังว่า ทางตาที่ไม่รู้ขณะนี้ จะเกิดรู้ได้เพราะระลึกรู้ได้ เพราะฉะนั้น ขณะที่เห็น ระลึกรู้

ธ. หมายถึงว่า เวลาเห็น ให้ระลึกรู้ว่าเป็นอะไร ที่ระลึกรู้

สุ. พอเกิดระลึกรู้ได้ขึ้น ก็สำเนียง สังกต เพื่อการรู้ที่ กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ทางตา ไม่ใช่รู้ทางหู ถ้าเป็นทางหู รู้เสียง คนละอย่าง แต่นี่ลืมตา รู้สีส้ม-

วัณณะ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น ตอนแรกทีเดียว เพียงแต่ระลึกได้
รู้ว่า ที่กำลังปรากฏ ที่กำลังเห็นนี้ เป็นเพียงสภาพรู้ทางตาเท่านั้น

ถ. หมายถึงว่า เวลาเห็น ก็ระลึกรู้ และเปรียบเทียบกับทางอื่นใช่ไหม

สุ. ตอนแรกทีเดียว สติจะเกิดขึ้นเพียงนิดเดียว และยังไม่ประกอบด้วย
ปัญญาที่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้น ความคิดก็จะแทรกขึ้น หรือว่าสติอาจนึกเปรียบเทียบ
ลักษณะของนามอื่น เช่น รู้ว่าที่กำลังเห็นนี้เป็นนามธรรม เป็นนามธรรมที่เห็น เพราะ
เหตุว่าไม่ใช่นามธรรมที่ได้ยินเสียง ในตอนแรกอาจจะเป็นอย่างนี้ แต่ถ้าระลึกเนื่อง ๆ
บ่อย ๆ จะสำเนียง สังกตได้เองว่า ที่กำลังเห็นนี้ ไม่ใช่ที่กำลังคิด

ถ. ตอนนี้อย่าเข้าใจ ที่นี้ลักษณะ อาจารย์ช่วยอธิบาย

สุ. สำหรับลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยมากจะใช้พยัญชนะตาม
ภาษาบาลีว่า วัณโณ หรือรูปารมณฺ์ หรือที่แปลเป็นไทยว่าสี แต่ความจริงสภาพ
ปรมาณธรรมไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อ สิ่งที่ปรากฏทางตาทั้งหมด เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา
เพราะฉะนั้น ไม่ติด ไม่ยึดมั่นในนิมิต อนุพยัญชนะ เพราะรู้ว่าที่กำลังปรากฏนี้เป็นแต่
เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาจริง ๆ จะสวยงามประณีต
สักเท่าไร หรือจะไม่น่าพอใจเลย ก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ. หมายถึงว่า ลักษณะนี้ ถ้าหากว่าเราปฏิบัติไปอย่างหนึ่ง ก็ปรากฏ
อย่างหนึ่งใช่ไหม

สุ. ค่ะ อย่างลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา จะรู้ได้อย่างไรว่า เป็นสิ่งที่
ปรากฏทางตา หลับตาแล้วก็ไม่มี ที่หลงติด ก็เพราะตาทำให้เห็นสีอันวัณณะต่าง ๆ
ซึ่งเป็นของจริงที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น การระลึกได้ ระลึกได้ตามปกติ ตาม
ธรรมดา แต่ความรู้ที่จะตัดเยื่อใยที่เคยติด ที่เคยยึดมั่นในสิ่งที่ปรากฏนั้น ต้องอาศัย
การระลึกจนกระทั่งเป็นความรู้ และก็แยกลักษณะของรูปที่ปรากฏแต่ละทาง นามที่รู้
รูปที่ปรากฏแต่ละทาง จนกระทั่งเป็นความรู้ชัดจริง ๆ

ถ. หมายความว่า เราไม่ต้องพิจารณา คือ ใส่ใจในเรื่องชนิดของสีต่าง ๆ

สุ. สิ่งปรากฏทางตา ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่ให้ทำอะไรเกินกว่านั้น ไม่ใช่มีตัวตนที่จะให้ไปทำ เพราะบางคนบอกว่า เวลาที่ระลึกทางตาแล้ว เห็นชัดมาก สว่าง ใสทีเดียว นี่ผิดปกติใช่ไหม ไม่ใช่ของจริง เพราะฉะนั้น ปัญญา เป็นสภาพธรรมที่รู้แล้วละ แต่ถ้าปรากฏแล้ว ชัดมาก สว่างใส นั่นเป็นเรื่องติด เรื่องพอใจ ไม่ใช่เป็นเรื่องรู้ความเป็นปกติแล้วละ เพราะฉะนั้น ปัญญาที่จะละได้ จะไม่รู้สิ่งที่ผิดปกติ ถ้ารู้สิ่งที่ผิดปกติ ไม่ใช่ปัญญาที่จะแทงตลอดในความเป็นปกติ ที่จะละความเห็นผิดได้

การรู้แล้วละ เป็นเรื่องของปัญญาที่รู้ตรง ตามปกติ

ถ. ผมเข้าใจ ที่ปฏิบัติมาแล้ว คิดว่าคงจะถูก แต่ยังไม่เห็นผล ทำให้เกิดเบื่อเท่านั้นเอง

สุ. ผลคืออะไร

ถ. ผล คือ การละตัวตน การยึดถือตัวตน

สุ. การยึดถือในตัวตน เหนียวแน่นเหลือเกิน ทั้งในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่กระทบถูกต้อง ในขณะที่คิดนึก ในขณะที่เป็นสุข เป็นทุกข์ ทัวไปหมด

เพราะฉะนั้น การที่จะละจะคลายโดยปัญญาไม่รู้ สติไม่ระลึก ไม่เพิ่มขึ้นในการที่จะรู้ชัดจริง ๆ ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ถ้าสติไม่ได้อบรมจนกระทั่งเจริญและปัญญารู้ชัด จะให้หมดความเป็นตัวตนได้อย่างไร

ที่หวังจะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน จะละการยึดถือว่า เป็นตัวตน โดยที่ไม่รู้อะไร โดยที่สติไม่เกิดระลึกรู้นามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั้น ไม่ได้ เพราะเหตุว่าเป็นหนทางเดียวจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังพิสูจน์สอบตัวเองได้ตลอดเวลาว่า สติเกิดหรือไม่เกิด รู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมหรือไม่ตรง และมีความรู้ชัดที่ละคลายความไม่รู้เพิ่มขึ้น บ้างแล้วหรือยัง ถ้าไม่เพิ่ม ก็ไม่มีหนทางอื่น นอกจากเจริญสติ ระลึกได้เนื่อง ๆ บ่อย ๆ ต่อไปอีก เพราะเหตุว่าเมื่อเจริญสติแล้ว ปัญญาที่รู้จะละความต้องการในผล

แต่เนี่ย ความต้องการเต็มเลยใช้ไหม ไม่ได้ผล นั่นก็แสดงว่า ความต้องการผลมาก และเหตุก็ไม่สมควรแก่การที่จะได้ผล แต่เป็นเหยื่อความต้องการในผล ซึ่งจะได้ก็ต่อเมื่อสติเกิดบ่อย ๆ เนือง ๆ เพิ่มขึ้น ปัญญาในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมากขึ้นเท่าไร ก็จะเป็นการละความต้องการในผล เพราะรู้ว่าหนทางเดียวที่ผลจะเกิด ก็เมื่อสติระลึกรวมลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

ซึ่งลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมจะปรากฏแต่ละลักษณะเท่านั้น ทีละขณะ จึงจะเป็นเหตุให้ปัญญารู้ชัดว่า ลักษณะของนามธรรมแต่ละนามธรรมนั้น ไม่ใช่นามธรรมเดียวกัน หรือว่าลักษณะของรูปธรรมแต่ละลักษณะนั้น ไม่ใช่รูปธรรมเดียวกัน จึงจะละการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

นี่เป็นผลที่ค่อย ๆ เกิด ผล คือ ปัญญา ความรู้ที่ละความไม่รู้ จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณ แต่ไม่ใช่ว่าผลนั้นจะมาจากเหตุอื่น สติเกิดนิดหนึ่ง วันหนึ่ง ๒ – ๓ ครั้ง ๒ – ๓ ขณะ เปื้อเสียแล้ว

ณ. ผมยอมรับ

สุ. สำหรับผู้ที่ไม่เจริญสติปัฏฐานก็มี ไม่ใช่ว่าไม่มี แม้ว่าเป็นบรรพชิตใน ทุติยสมันตปาสาทิกาแปล สังฆาติเสสสิกขาบท ที่ ๖ กุฎิการสิกขาบท วรรคณา มีข้อความว่า

ได้ยินว่า พวกภิกษุเหล่านั้น คือ หมายความว่าถึง พวกเด็กหนุ่มที่เกิดในแคว้นอาฬวี และได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว พวกภิกษุเหล่านั้น ทอดทิ้งธุระทั้ง ๒ คือ วิปัสสนาธุระและคันถธุระ ยกนวัตรแทนนั้น ขึ้นเป็นธุระสำคัญ

นี่ไม่ถูก เพราะเหตุว่าไม่ใช่แต่การก่อสร้างเท่านั้นที่เป็นธุระสำคัญ การก่อสร้างเป็นกิจของสงฆ์จริง แต่สงฆ์และภิกษุจะต้องไม่ทอดทิ้งคันถธุระ คือ การศึกษาธรรมและวิปัสสนาธุระ คือ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใด ทำกิจการงานใด ท่านก็จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเป็นปกติ ไม่ใช่เป็นผู้ที่เข้าใจผิด แยกธุระต่าง ๆ ออก และไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน อาจจะอ้างว่า

ท่านต้องทำการก่อสร้าง ท่านไม่สามารถที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐานได้ หรืออ้างว่า ท่านกำลังศึกษาธรรม กระทำคันถธุระอยู่ ท่านจึงไม่เจริญสติปัฏฐาน

ถ้าเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว ไม่ว่าท่านจะทำกิจการงานใด สติก็จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ สัมมาสติอาจจะเกิดระลึกแทรกทางกาย หรือทางใจ หรือทางตา หรือทางหู เมื่อไร ในขณะไหน ไม่ว่าอารมณ์นั้นจะประณีตหรือไม่ประณีต เป็นอิฐฐารมณ หรืออนิฐฐารมณก็ตาม

การที่จะเข้าใจสภาพธรรมให้ถูกต้องนั้น ต้องสอดคล้องกันทั้ง ๓ ปีฏกด้วย

ทุตยสมันตปาสาทิกาแปล จีวรวรรคที่ ๑ สิกขาบทที่ ๒ มีความว่า

ได้ยินว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าสู่พระคันถกฐี เพื่อพระประสงค์จะพักผ่อนในเวลากลางวัน ท่านพระอานนท์เถระได้โอกาสนั้นแล้ว เก็บภัณฑะไม้ และภัณฑะดินที่เก็บไว้ไม่ดี บัดกวาดสถานที่ที่ไม่ได้กวาด กระทำปฏิสันถารกับพวกภิกษุอาพาธ ไปถึงเสนาสนะสถานแห่งภิกษุเหล่านั้น

นี่เป็นกิจของท่านพระอานนท์ ซึ่งท่านก็กระทำเป็นประจำ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าสู่พระคันถกฐี เพื่อพระประสงค์จะพักผ่อนในเวลากลางวัน แต่การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ที่พระผู้มีพระภาคทรงพรา่ำสอนพระภิกษุ ท่านพระอานนท์ ท่านก็จะต้องเป็นผู้ที่เจริญสติ แม้ในขณะที่กระทำกิจเหล่านั้นด้วย

ถ. บางอาจารย์บอกว่า ต้องเดินจงกรมถึงจะสำเร็จกิจ เพื่อเป็นสมาธิ เพื่อกุศลเกิด และจะได้เห็นรูป นิพพาน อะไรต่าง ๆ

สุ. ในมหาสติปัฏฐาน เป็นผู้ที่จะรู้ลักษณะของกาย เวทนา จิต ธรรม ในขณะที่นั่ง ที่นอน ที่ยืน ที่เดิน ที่พูด ที่นิ่ง ที่คิด ที่ประกอบกิจการงานต่าง ๆ

ถ. ที่อาจารย์บรรยาย ดิฉันก็เข้าใจ แต่บางอาจารย์บอกว่า ต้องเดินจงกรมถึงจะเห็นธรรม ถึงจะเกิดบุญ เกิดกุศล ถ้าอยู่เฉย ๆ ไม่ค่อยเกิดบุญ เกิดกุศล

สุ. ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ เป็นเครื่องเทียบเคียง ไม่ว่าบุคคลใดจะกล่าวอย่างไรก็ตาม ท่านต้องพิจารณาเหตุผลว่า ความไม่รู้ มีอยู่ทางตาในขณะที่เห็น ในรูปที่กำลังปรากฏทางตา ในขณะที่ได้ยิน ในเสียงที่กำลังปรากฏ ในขณะที่รู้

กลืน ในกลืนที่กำลังปรากฏ ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่รสปรากฏ ในขณะที่รู้
โผฏฐัพพะ ในขณะที่โผฏฐัพพะปรากฏ ในขณะที่คิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ

เมื่อความไม่รู้มีอยู่ในธรรมเหล่านี้ ปัญญาก็จะต้องเกิด เพราะสติระลึกตรง
ลักษณะสภาพธรรมนั้นแต่ละลักษณะตามความเป็นจริง และก็เกิดความรู้ชัดขึ้น
ตามลำดับของการสะสมของปัญญา ซึ่งถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติอย่างนี้ ท่านก็
สอบเทียบเคียงกับมหาสติปัฏฐานได้ว่า ถูกต้องตรงตามที่ทรงแสดงไว้ และจะเป็นเหตุ
ให้ปัญญาเกิดขึ้น รู้ชัดในสภาพธรรมได้จริง ๆ หรือเปล่า

ถ. ที่อาจารย์บรรยาย ถูกต้องหมดทุกอย่าง แต่ก็สงสัยว่า บางอาจารย์
สอนว่า ต้องเดิน บางคนก็ต้องท่อง เดินหนอ ยืนหนอ นั่งหนอ ก้าวไปหนอ เดิน
จงกรมวันละชั่วโมง สองชั่วโมง

สุ. เรื่องของบางอาจารย์นี้มาก แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ ฟัง พิจารณา
เหตุผล ตรวจสอบเทียบเคียงกับพระธรรมวินัย และสภาพธรรมตามความเป็นจริง
ส่วนอาจารย์ท่านใด ท่านจะมีความคิดเห็นประการใด มีวิธีการสอนอย่างไร ก็เป็น
เรื่องส่วนตัวของท่าน แต่ท่านผู้ฟังทุกท่านมีอิสระที่จะพิจารณาสภาพธรรม เลือก
เห็นธรรมให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้

๓๒๒

สำหรับเรื่องของความรู้ กับความไม่รู้ ก็เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า การ
อบรมเจริญสติปัฏฐาน มรรคมีองค์ ๘ นั้น เพื่อความรู้ที่จะละความไม่รู้

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อวิชาวิชาสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อวิชาเป็นประธานแห่งการเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย
ความไม่ละอายบาป ความไม่กลัวบาป เป็นของมีมาตามวิชานั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีวิชา ไม่เห็นแจ้ง ย่อมมีความเห็นผิด ผู้มี
ความเห็นผิด ย่อมมีความดำริผิด ผู้มีความดำริผิด ย่อมมีวาจาผิด ผู้มีวาจาผิด
ย่อมมีการงานผิด ผู้มีการงานผิด ย่อมมีการเลี้ยงชีพผิด ผู้มีการเลี้ยงชีพผิด ย่อมมี
ความพยายามผิด ผู้มีความพยายามผิด ย่อมมีความระลึกผิด ผู้มีความระลึกผิด
ย่อมมีความตั้งใจผิด ผู้มีความตั้งใจผิด ย่อมมีความรู้ผิด ผู้มีความรู้ผิด ย่อมมีความ
หลุดพ้นผิด ฯ

ผู้ที่ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงถึงเหตุปัจจัยที่มีเนื่องอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน
เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังตรวจสอบกายวาจาของท่านได้ว่า ผิดเพราะอะไร

ถ้ามีท่านผู้หนึ่งผู้ใดถามว่า ขณะนี้เจริญสติปัฏฐานได้ไหม ขณะนี้สติระลึกรู้
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ไหม ถ้ามีบุคคลใดตอบว่า ไม่ได้ ที่นี้ไม่ใช่สำนัก
ปฏิบัติ ที่นี้มีคนมากหน้าหลายตา คำตอบนั้น เป็นวาจาชอบหรือเปล่า ให้หลงลืมสติ
หรือให้มีสติ วาจาชอบให้มีสติ วาจาผิดให้หลงลืมสติ วาจาผิดมาจากดำริผิด มาจาก
เห็นผิด วาจาชอบมาจากดำริชอบ มาจากเห็นชอบ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วิชาเป็นประธานแห่งการเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลาย หิริ และโอตตปปะ เป็นของมีมาตามวิชานั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีวิชา เห็นแจ้ง ย่อมมีความเห็นชอบ ผู้มีความเห็นชอบ ย่อมมีความดำริชอบ ผู้มีความดำริชอบ ย่อมมีวาจาชอบ ผู้มีวาจาชอบ ย่อมมีกามารมณ์ชอบ ผู้มีกามารมณ์ชอบ ย่อมมีการเล็งชี้ชอบ ผู้มีการเล็งชี้ชอบ ย่อมมีความพยายามชอบ ผู้มีความพยายามชอบ ย่อมมีความระลึกชอบ ผู้มีความระลึกชอบ ย่อมมีความตั้งใจชอบ ผู้มีความตั้งใจชอบ ย่อมมีความรู้ชอบ ผู้มีความรู้ชอบ ย่อมมีความหลุดพ้นชอบ

เป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะพิจารณา และจะได้เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอนัตตานั้น ถ้ายังมีเหตุปัจจัยของอกุศลธรรมอยู่ อกุศลธรรมนั้นก็เกิด และเป็นปัจจัยให้กระทำอกุศลกรรมได้ ถึงแม้ว่า ท่านเป็นผู้ที่ใคร่จะดับกิเลส แต่ถ้ายังมีปัจจัยที่จะให้ทำทุจริตกรรมอยู่ ทุจริตกรรมก็ย่อมเกิดได้

ท่านผู้ฟังบางท่านกล่าวว่า รายการแนวทางเจริญวิปัสสนา รู้สึกว่า จะเถียงกันมาก เป็นรายการที่ทะเลาะกัน แต่การชี้แจงสิ่งที่เป็นธรรม สิ่งที่ไม่ใช่ธรรม เพื่อให้ท่านผู้ฟังมีความเห็นถูก เป็นประโยชน์ใหญ่ เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเข้าใจว่า เป็นเรื่องทะเลาะ แต่ผลของการที่ท่านคิดว่าเป็นเรื่องทะเลาะ คือ ทำให้บุคคลอื่นมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น มีความเห็นถูกต้องขึ้น ก็เป็นผลที่เป็นประโยชน์ ควรจะคิดว่า เป็นเรื่องที่แจ้งเหตุผลในพระธรรมวินัยมากกว่าเป็นเรื่องของการทะเลาะ เพราะว่าทุกครั้งที่ได้กล่าวถึง ก็ได้ยกพระธรรมวินัยขึ้นแสดง เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง ความคิดเห็นของท่านเทียบเคียงว่า ตรงตามกับพระธรรมวินัยหรือไม่

อย่างเรื่องของรูป ๒๔ ที่เป็นนิปผันรูป เป็นรูปที่มีสภาวะจริง ๆ ๑๘ รูป ส่วนอีก ๑๐ รูป เป็นแต่เพียงอาการ หรืออาการของนิปผันรูป ๑๘ รูปนั้น เป็นอสมมสนรูป รูปใดเป็นรูปที่เป็นโคจร เป็นวิสยะ คือ จิตสามารถที่จะรู้ในรูปนั้นเป็นปกติ เช่น สิ่งปรากฏทางตา ก็รู้ได้ สิ่งปรากฏทางหู ก็รู้ได้ กลิ่นที่ปรากฏทาง

จุก ก็เป็นรูปที่รู้ได้ รสต่าง ๆ ที่ปรากฏทางลิ้น ก็เป็นรูปที่รู้ได้ โผฏฐัพพะ เย็นร้อน
อ่อนแข็ง ตึงไหว ก็เป็นรูปที่รู้ได้ เป็นปรมาตถธรรม เป็นรูปที่มีจริง เป็นสิ่งที่จะทำให้
ปัญญารู้ชัด แทะตลอดในสภาพธรรมได้

ถ้าท่านผู้ฟังเพียงศึกษา แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติ เจริญสติ รู้สภาพธรรมให้
สอดคล้องกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้ ท่านจะศึกษาทำไม
ไม่ต้องศึกษาก็ได้ ใช่ไหม

เรียนทำไม เรื่องของนิปผันรูป เรื่องของสภาวะรูป ๑๘ รูป ส่วนที่เพียงวิการ
หรือเป็นอสัมสนรูป เรียนทำไม ถ้าไม่เกื้อกูลกับการที่ท่านจะต้องประพฤติปฏิบัติให้รู้
ถูกต้องตามสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง การเรียนก็ย่อมจะเสียเวลา เพราะเหตุว่า
ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เกื้อกูลให้ท่านประพฤติปฏิบัติที่จะรู้สภาพธรรมถูกต้อง ตรงตาม
ความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟัง มีเด็กนักเรียนท่านหนึ่งเขียนจดหมายมาถาม
เรื่องของสติปัฏฐาน แต่เป็นจดหมายที่พิมพ์ ไม่ทราบว่าพิมพ์เอง หรือว่าท่านผู้ปกครอง
พิมพ์ให้ เขียนมาจากบ้านเลขที่ ๑๖๓/๑๖๕ ถนนสีลม อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ

วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๖

กราบเรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ที่เคารพ

ผมอยากจะถามท่านว่า คนเราจะมีปกติเจริญสติได้จริง ๆ หรือ ชีวิตปกติของ
ผม คือ เป็นนักเรียน ผมอยากจะถามว่า เวลาเรียนจะเจริญสติได้ไหม ถ้าได้ ต้อง
ปฏิบัติอย่างไร และในเวลาปิดเทอม อย่างในขณะนี้ ผมกำลังช่วยทางบ้านขายของ
ถ้าปฏิบัติได้ ต้องปฏิบัติอย่างไร

ด้วยความเคารพอย่างสูง

นำอนุโมทนา และก็ขออนุโมทนาผู้ฟังที่สนใจในวัยที่ยังเป็นนักเรียนอยู่ สำหรับ
คำถามที่ถามว่า คนเราจะมีปกติเจริญสติได้จริง ๆ หรือ

เคยมีท่านผู้ฟังถามดิฉันว่า นิพพานมีจริงหรือ

ถ้านิพพานไม่มีจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่มี พระอรหันตสาวกก็ไม่มี แต่เพราะเหตุว่านิพพานมีจริง ผู้ที่ได้ตรัสรู้ และได้พิสูจน์รู้สภาพของนิพพานนั้น พระองค์แรก คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนผู้ที่ได้ฟัง ได้ปฏิบัติตาม และได้พิสูจน์รู้ลักษณะของนิพพาน คือ พระอริยสาวกทั้งหลาย และหนทางข้อประพฤติปฏิบัติที่จะดับกิเลส ที่จะประจักษ์ในสภาพของนิพพานก็มีจริง

เพราะฉะนั้น คำถามที่ว่า คนเราจะมีปกติเจริญสติได้จริง ๆ หรือ ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้เป็นปกติ ปัญญาย่อมไม่สามารถจะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติได้เลย

เมื่อปัญญาไม่สามารถที่จะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ จะละความไม่รู้ไม่ได้ จะดับกิเลสทั้งหลายไม่ได้ แต่เพราะเหตุว่าปัญญาสามารถที่จะรู้ได้ ด้วยสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และปัญญาก็สำเนียง สังเกต อบรมเจริญ จนกระทั่งเป็นความรู้ชัด จึงสามารถที่จะรู้แจ้งในอริยสัจธรรม พิสูจน์ได้ว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น เป็นความจริง

เพราะฉะนั้น ไม่ควรที่จะสงสัยเลยที่ว่า คนเราจะมีปกติเจริญสติได้จริง ๆ หรือ

ถ้าเข้าใจลักษณะของสติ และมีสภาพธรรมที่เป็นของจริงที่กำลังปรากฏ ก็เกิดสติ คือ ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นั่นเป็นสติจริง ๆ นั่นเป็นของจริงสามารถที่จะอบรมเจริญได้

เพราะฉะนั้น ขอให้ทราบว่า ธรรมทั้งหลายที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นของจริง เมื่อเป็นของจริงแล้ว ก็เป็นอริยสัจธรรมทั้งสิ้น หรือใครจะปฏิเสธว่า ขณะนี้ไม่จริง และไม่ใช่อริยสัจธรรม ถ้าอย่างนั้น ก็ค้านกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และก็ค้านกับสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าท่านเป็นผู้ที่ระลึก และสำเนียง สังเกต จะเห็นว่า สภาพธรรมทั้งหมดเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่สามารถที่จะบังคับบัญชาได้ แต่เมื่อไม่รู้ความจริง ก็ยึดถือสภาพธรรมทั้งหมดที่เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วว่า

เป็นสิ่งที่ไม่เกิด ไม่ดับ และก็ยึดถือว่าเป็นตัวตน สามารถที่จะบังคับบัญชา หรือว่ากระทำให้เป็นอย่างนั้นก็ได้ เป็นอย่างนี้ก็ได้

ในขณะที่กำลังเรียนหนังสือ จริงหรือเปล่า ขณะที่เรียนหนังสือ กำลังเรียนหนังสือ ชีวิตจริง สภาพธรรมจริง คือ ในขณะที่นั่นเอง ไม่ใช่ในขณะอื่น ขณะที่กำลังขายของ จริงหรือเปล่า กำลังขายเดี๋ยวนี้ ก็ต้องเป็นของจริง เมื่อเป็นของจริง เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ปรากฏในขณะนั้น ก็ระลึกได้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ในขณะนั้นมีอะไรบ้าง ขณะที่กำลังเรียนหนังสือ มีความรู้สึกอะไรบ้างหรือเปล่า เวลาเห็น เวลาฟัง มีความยินดี มีความพอใจ มีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่เรียนหรือเปล่า เป็นของจริงทั้งหมด

ถ้าเข้าใจเรื่องการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว สติจะเกิดระลึกถึงตรงลักษณะที่เป็นของจริง ตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะกำลังเรียนที่โรงเรียน กำลังฟังวิทยุ อยู่ที่บ้าน หรือที่หนึ่งทีใดก็ตาม หรือว่ากำลังขายของ ขณะนั้นเป็นธรรม เป็นของจริง ซึ่งท่านผู้ฟังธรรมทุกท่าน ก็ย่อมได้ยินได้ฟังว่า เป็นอริยสัจธรรมทั้งสิ้น ถ้าอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรู้แจ้งสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น การระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ย่อมจะเกิดแทรกขึ้นได้ ไม่ว่าจะท่านจะอยู่ ณ สถานที่ใด กำลังฟัง กำลังเรียน กำลังขายของ หรือว่ากำลังทำกิจการงานต่าง ๆ ซึ่งก็แล้วแต่ที่ท่านอบรมการเจริญสติปัฏฐานมานานน้อยเท่าไร สติก็ย่อมจะเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น มากขึ้น ตามกำลังที่ท่านได้สะสมอบรมมา ซึ่งการรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ไม่จำกัดว่า จะเป็นวัยไหน อาจจะเป็นวัยต้น อาจจะเป็นวัยกลาง อาจจะเป็นวัยปลายของชีวิตก็ได้ แล้วแต่การสะสม

ถึงแม้ว่าจะเป็นนักเรียน กำลังขายของ แต่ว่าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม อบรมเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ปัญญาก็สามารถที่จะรู้สภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง ละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้น รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่

ตัวตน จะไม่มีอะไรบังลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้น ปัญญาที่สามารถที่จะแทงตลอด รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน วัยใด กำลังทำกิจการงานใด

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นการปิดกั้นด้วยวัย ว่ายังเด็กนัก ไม่ควรจะอบรมเจริญสติปัฏฐานในวัยนี้ นั่นไม่ถูก เพราะเหตุว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น ควรอบรมเจริญได้ทุกวัย ทุกขณะ

ข้อสำคัญที่สุด ที่จะขาดไม่ได้ คือ การฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานให้เข้าใจถูกต้องโดยถ่องแท้จริง ๆ ถ้าไม่มีความเข้าใจในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานอย่างถูกต้องจริง ๆ จะไม่เป็นปัจจัยให้สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติ ตามความเป็นจริงเช่นในขณะนี้ได้ ขณะนี้กำลังอยู่ที่ไหน กำลังเห็นอะไร กำลังได้ยินอะไร กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุขเป็นทุกข์อย่างไร เป็นของจริง เป็นปฏิฐานที่สติจะระลึกได้

ถึงแม้ว่าสติจะเกิดน้อย ยังเป็นนักเรียน การฟังก็อาจจะรับฟังบ้าง ไม่รับฟังบ้าง ขาดปัจจัยที่จะให้สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ แต่ถ้าฟังจนกระทั่งมีความเข้าใจในข้อปฏิบัติ ก็จะเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้สัมมาสติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมถูกต้อง ตามปกติ ตามความเป็นจริงได้

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง จากโรงงานสุรา อยุธยา ท่านเขียนมาวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

เรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ที่เคารพ

ผมเป็นผู้ติดตามรายการของท่านมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่ยังไม่มีความสงสัยอยู่บางประการ จึงขอเรียนถามดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. การปฏิบัติธรรมโดยหวังมรรค ผล นิพพานนั้น มีทางเดียว คือ การเจริญสติปัฏฐานเท่านั้นหรือ

ข้อ ๒. ผู้ที่มีศรัทธา เพียงการบริจาคทาน รักษาศีล เจริญภาวนา โดยบางอาจารย์ท่านให้ภาวนาว่า สัมมาอรหัง หรือพุทโธบ้าง อย่างนี้จะมีทางได้มรรค ผล นิพพานในกาลอนาคตบ้างหรือไม่

ข้อ ๓. ถ้ามีได้ หรือมีได้ ผมขอพึ่งเหตุผลด้วย

ขอแสดงความเคารพนับถือ

หวังว่าท่านคงให้ความเมตตาตอบทางวิทยุ กระผมจะรอรับฟังด้วยความเคารพ

สุ. ข้อ ๑. การปฏิบัติธรรมเพื่อมรรค ผล นิพพานนั้น มีทางเดียว คือ การเจริญสติปัฏฐานเท่านั้นหรือ

ทางอื่นจะทำอย่างไร สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา กำลังเห็น ทางหูก็กำลังได้ยิน ทางใจก็กำลังคิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ มรรค ผล นิพพานนั้นอยู่ที่ไหน มีแต่สิ่งที่กำลังปรากฏ ซ้ำเข้าไป จะหามรรค ผล นิพพาน โดยไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นแล้วจึงได้ปรากฏเพราะเหตุปัจจัย ตามปกติตามความเป็นจริง ก็ไม่มีหนทางที่จะบรรลุถึงมรรค ผล นิพพาน

เพราะฉะนั้น หนทางอื่นไม่มี นอกจากสติจะเริ่มระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติก่อน จนกระทั่งเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้นเป็นขั้น ๆ ละคลายความไม่รู้ ละคลายความเห็นผิดที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมทั้งหลายว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ก็จะประจักษ์ในสภาพของนิพพาน

ต้องเข้าใจเหตุให้ตรงกับผล และต้องเข้าใจด้วยว่า มรรค ผล นิพพานเป็นผลขั้นสูงสุด เป็นปัญญาขั้นสูงสุด จึงสามารถที่จะบรรลุถึงมรรค ผล ที่รู้แจ้งนิพพานได้ แต่ก่อนที่จะถึงปัญญาขั้นสูงสุด ซึ่งปัญญาขั้นสูงสุดนั้นจะมีได้ก็ต่อเมื่ออบรมเจริญปัญญาขั้นต้น ตั้งแต่ขั้นของการฟัง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้สติเกิดขึ้นเป็นการปฏิบัติธรรม โดยระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง ปัญญาที่ถูกต้องจึงเกิดขึ้น

สำหรับข้อ ๒. ที่ถามว่า ผู้ที่มีศรัทธา เพียงการบริจาคทาน รักษาศีล เจริญภาวนา โดยบางอาจารย์ท่านให้ภาวนาว่า สัมมาอรหัง หรือพุทโธบ้าง อย่างนี้จะมีทางได้มรรค ผล นิพพานในกาลอนาคตบ้างหรือไม่

ในขณะที่กำลังภาวนาว่า สัมมาอรหังก็ดี หรือว่าพุทโธก็ดี ในขณะที่นั้นสติระลึก
รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมหรือเปล่า ถ้าสติไม่ระลึกรู้ในลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมที่เป็นปรมาณธรรม ก็ไม่มีการที่จะละคลายการยึดถือนามธรรม
และรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ก็ไม่มีการบรรลุมรรค ผล นิพพานได้
เพราะเหตุว่าเหตุไม่ตรงกับผล

เพราะฉะนั้น จะต้องทราบด้วยว่า การที่จะบรรลุมรรค ผล นิพพานนั้น เพราะ
ปัญญาสามารถที่จะรู้สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นปรมาณธรรมชัดเจน
อบรมเจริญสมบุรณ์ขึ้น จนเป็นปัญญาที่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

๓๒๓

ขออ่านจดหมายอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งเป็นความคิดเห็นและเป็นชีวิตของท่านผู้ฟัง
ท่านหนึ่ง ท่านเขียนมาจากบ้านเลขที่ ๕๙๐ ซอยตากสิน ๘ ถนนเจริญนคร บุคคโล
กรุงเทพมหานคร

๑๓ มีนาคม ๒๕๑๖

กราบเรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่เคารพ

ความจริงดิฉันได้ศึกษาแนวทางปฏิบัติกับท่านอาจารย์เป็นประจำ แต่ยังไม่
เป็นนักเรียนใหม่อยู่ เพราะเพิ่งมาเรียนได้ ๓ – ๔ เดือนเท่านั้น แม้ว่าจะได้รับฟังการ
บรรยายมาก่อนหน้านี้ก็ตาม ดิฉันขอยอมรับว่า เพิ่งจะเริ่มเข้าใจแนวการสอนของท่าน
อาจารย์ ทั้งนี้ก็คงเป็นด้วยที่ไม่ได้อบรมสติปัญญาในอดีตมาเพียงพอ อีกประการหนึ่ง
ในวัยเด็กจนเติบโตใหญ่ ดิฉันห่างไกลกับวัดและธรรมมาก ใช้เวลาร่วม ๑๓ ปีในโรงเรียน
ประจำของพวกมิชชันนารี และเมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียน ก็ให้ความสนใจแต่
การศึกษาทางโลก ดิฉันเริ่มสนใจและศึกษาพระพุทธศาสนาก็เมื่ออายุ ๒๕ ปีแล้ว
และในขณะนั้นศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ จึงต้องอาศัยตำรับตำราที่ชาวพุทธ
ตะวันตกเขียนขึ้น ซึ่งบางท่านก็นำเอาอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มาแทรกไว้ บาง
ท่านก็เป็นชาวพุทธนิกายเซนของญี่ปุ่น และบางท่านก็แทรกเอาทัศนคติของตนเองไว้ แต่
ก็มีหลายท่านที่ได้จำกัดขอบเขตหัวข้อ ให้ตรงตามพุทธวจนะ

อย่างไรก็ตามกว่าดิฉันจะสามารถวิเคราะห์แยกได้ว่า ธรรมข้อใดเป็นพุทธวจนะ
ธรรมข้อใดเป็นเนืองอก และธรรมข้อใดที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในพุทธศาสนาเลย ก็ใช้เวลาอยู่
หลายปี และก็ในประเทศไทยนี้เอง ธรรมที่สอนกันอยู่ก็แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะ
ในด้านปฏิบัติ อันเป็นเหตุให้ผู้ใคร่ในธรรม แต่ยังด้อยด้วยปัญญา พวกกันสับสนวุ่นวาย
ดิฉันเองได้ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในสำนักต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกัน แต่ละ
สำนักก็มีข้อปฏิบัติแตกต่างกัน ดิฉันจึงไม่ทราบว่าการปฏิบัติสำนักใดถูกต้องตาม

พุทธวจนะ แต่ทราบอยู่ข้อหนึ่งว่า การปฏิบัติบางแห่งนั้น แทนที่จะเป็นวิปัสสนา กลับเป็นสมาธิ จนกระทั่งได้มีโอกาสฟังการบรรยายทางวิทยุของท่านอาจารย์โดยบังเอิญ ในรายการตอนเช้าวันหนึ่ง เมื่อประมาณ ๖ – ๗ เดือนก่อน และในเวลาใกล้ ๆ กันนั้น ดิฉันได้รับหนังสือ Buddhist Outlook on Daily Life โดย Nina Van Gorkom

จากคำนำในหนังสือ ดิฉันทราบว่า ผู้เขียนได้รับคำแนะนำจากท่านอาจารย์ การที่ผู้เขียนได้อธิบายถึงวิธีนำธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันนั้น เป็นที่สนใจแก่ดิฉันและเพื่อนชาวต่างประเทศมาก

พระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อเวไนยสัตว์ก็ตรงนี้เอง การที่ท่านอาจารย์ เน้นหนักการบรรยายธรรมในข้อนี้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์ที่สุด

ดิฉันใคร่ขอกราบเรียนเพิ่มเติมว่า ดิฉันจับใจในข้อความที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวไว้ในการบรรยายธรรมเมื่อ ๓ – ๔ สัปดาห์ก่อนหน้านี้ว่า

ความรู้สึกหวั่นไหวก็ดี ความโกรธ ความกลัว ความรักก็ดี ย่อมเกิดขึ้นเมื่อมี เหตุปัจจัย จะบังคับบัญชาให้เกิดหรือไม่ให้เกิดก็ไม่ได้ เพราะสภาวะธรรมเหล่านี้เป็น อนัตตา ทำไมเราถึงต้องทำจิตให้สงบ หรือแสวงหาสถานที่ที่ทำให้จิตสงบ การรู้ การ เห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริงว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะทำให้จิตสงบขึ้น ทีละน้อย ก็ขอให้ท่านผู้ฟังเลือกเองว่า จะรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริงเสียก่อน แล้ว ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น จิตมีความสงบขึ้นภายหลัง หรือท่านจะเลือกวิธีทำจิตให้ สงบ แต่ปัญญาไม่เกิด ที่จะเห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง

ขอประทานอภัย ที่ดิฉันไม่สามารถจดจำถ้อยคำของท่านอาจารย์ได้ จึงต้องใช้ สำนวนของตนเอง ซึ่งค่อนข้างจะเย็นเยือกอยู่สักหน่อย อย่างไรก็ตาม ถ้อยคำดังกล่าว เป็นความจริงแท้ ก็เมื่อโลกปรากฏแก่เราในปัจจุบัน เราก็จะต้องเผชิญกับสภาวะธรรมที่ เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

เหตุที่ดิฉันจดหมายมาครั้งนี้ ก็ไม่ได้มีวัตถุประสงค์จะเรียนถามปัญหาแต่ ประการใด แต่เพื่อกราบเรียนให้ทราบถึงความรู้สึกกตัญญู ที่ท่านอาจารย์ได้เสียสละ เวลา มาแสดงธรรมเป็นการเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ซึ่งดิฉันแน่ใจว่า ผู้ฟังประจำ หรือ

ทางวิทยุก็ดี ย่อมมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน และใครถือโอกาสนี้กราบเรียนว่า ดิฉันจะ
ปิติปราโมทย์อย่างยิ่ง หากดิฉันมีโอกาสรับใช้ท่านอาจารย์ในกิจการเผยแผ่ธรรม ทั้งนี้
เพื่อร่วมกิจการอันเป็นบุญกุศล และเป็นการสนองคุณท่านอาจารย์ที่กรุณาเผยแผ่
ธรรมอันเป็นมรดกอันล้ำค่าแก่พวกเรา ดิฉันพอจะทำหน้าที่พนักงานพิมพ์ดีด
ภาษาอังกฤษ แปลไทยอังกฤษ และตอบรับจดหมายได้ แต่งานประจำวันของดิฉัน
คือ สอนหนังสือ

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

สุ. ขอขอบพระคุณ และขออนุโมทนาในกุศลจิตของท่านเจ้าของจดหมาย
ด้วย

สำหรับเรื่องของศีล เป็นเรื่องปกติประจำวัน แต่ต้องเป็นเรื่องละเอียดขึ้นกว่า
เรื่องของท่าน เพราะว่าเรื่องของท่านเป็นเรื่องการสละวัตถุเป็นครั้งคราว ท่านไม่
สามารถจะสละวัตถุได้หมดเป็นแน่ในเมื่อไม่ใช่เพศบรรพชิต แต่เรื่องของกาย วาจา
เป็นประจำทีเดียว ซึ่งถ้าท่านเป็นผู้ที่ใคร่ในการละกิเลส ท่านก็ต้องเพิ่มการ
สำเหนียก สังเกต ระลึกรู้ว่า กายอย่างใดควร อย่างใดไม่ควร วาจาอย่างใดควร
วาจาอย่างใดไม่ควร จึงสามารถอบรมขัดเกลา เพื่อให้สติสามารถระลึกถึงลักษณะของ
รูปธรรมและนามธรรม และปัญญาสามารถแทงตลอดในลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมนั้นได้

สำหรับการฟังธรรม ไม่ว่าจะเป็นธรรมเรื่องใดทั้งสิ้น เป็นไปเพื่อความรู้ เพื่อ
ความขัดเกลา เพื่อการละกิเลส ซึ่งท่านผู้ฟังจะต้องอาศัยความอดทนอย่างยิ่ง จะต้อง
อดทนในการที่รับฟังไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้เข้าใจในเหตุผลชัดขึ้น เพื่อให้ปัญญาที่เกิด
จากการฟัง เกื้อกูลในการปฏิบัติตามธรรมที่ได้ยินได้ฟังเพิ่มขึ้นด้วย

ถ้าท่านผู้ฟังจะสำรวจศีลของท่าน ไม่ใช่เพียงฟัง แต่ว่าเริ่มที่จะสำรวจศีล คือ
ความประพฤติทางกาย ทางวาจาของท่าน ยังมีบกพร่องอยู่บ้างไหม หรือว่าสมบูรณ์
พร้อม แม้ศีล ๕ คงจะไม่มีท่านผู้ใดรับประกันได้ว่า ศีล ๕ ของท่านสมบูรณ์ไม่

บกพร่องเลย เพราะว่าผู้ที่จะถึงความสมบูรณ์ในศีล ๕ ได้ คือ พระอริยเจ้าตั้งแต่ชั้น
พระโสดาบันบุคคลเป็นต้นไป

เพราะฉะนั้น การฟังธรรม แม้ในเรื่องของศีล ก็ไม่ใช่เพียงฟัง แต่ว่าเมื่อเริ่มฟัง
เรื่องของศีล สำรวจ ศึกษาศีลของตนเอง เพื่อการปฏิบัติตามพระธรรม เพราะเหตุว่า
ในขณะที่ท่านต้องการจะดับกิเลส แต่การกระทำทางกาย ทางวาจา ยังเป็นทุจริตอยู่
แล้ววันไหนจะถึงความสมบูรณ์ ที่จะเป็นพระอริยเจ้าชั้นพระโสดาบัน

สำหรับศีลแต่ละข้อที่ท่านจะศึกษาต่อไป เป็นเรื่องจริงในชีวิตประจำวันของท่าน

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มาติกา มีข้อความว่า

ปัญญาในการทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว เป็นสุตมยญาณ ๑

คือ ญาณอันสำเร็จมาแต่การฟัง หมายความว่าถึงปัญญาที่รู้ขั้นการฟัง

ปัญญาในการฟังธรรมแล้ว สังวรไว้ เป็นสีลมยญาณ ๑

คือ ญาณอันสำเร็จมาแต่ศีล หมายความว่าถึงปัญญาที่รู้ขั้นประพฤติกปฏิบัติ
รักษา สำรวม ตามธรรมที่ได้ยินได้ฟัง

ปัญญาในการสำรวมแล้วตั้งไว้ดี เป็นภาวนามยญาณ ๑

คือ ญาณอันสำเร็จมาแต่การอบรม ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการอบรมความรู้
ให้เพิ่มขึ้น

นี่เป็นมาติกา คือ เป็นหัวข้อ ข้อใหญ่ในเรื่องของปัญญา ซึ่งในที่นี้จำแนก
ปัญญาเป็น ๓ คือ สุตมยญาณ ๑ สีลมยญาณ ๑ ภาวนามยญาณ ๑

สำหรับขั้นของการฟัง คือ สุตมยญาณ ปัญญาที่เกิดจากการได้ฟัง และ
พิจารณาเหตุผลของสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง เป็นความรู้ เป็นปัญญาที่เห็นถูกต้องตามขั้นของการ
ฟัง ก็เป็นความรู้ขั้นหนึ่ง แต่ยังไม่ใช่ขั้นที่ประจักษ์ ยังไม่ใช่ขั้นที่น้อมนำมาประพฤติก
ปฏิบัติตาม

**ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มหาวรรค ญาณกถา ข้อ ๗๙ มีข้อความ
ว่า**

ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้สดับมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ชื่อว่า สุตมยญาณอย่างไร

ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้สดับมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วนั้นว่า รูปไม่เที่ยงเพราะความว่าสิ้นไป เป็นทุกข์เพราะความว่าน่ากลัว เป็นอนัตตาเพราะความว่าหาแก่นสารมิได้ ชื่อว่า สุตมยญาณ

ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้สดับมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วนั้นว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จักขุ ฯลฯ ชราและมรณะ ไม่เที่ยงเพราะความว่าสิ้นไป เป็นทุกข์เพราะความว่าน่ากลัว เป็นอนัตตาเพราะความว่าหาแก่นสารมิได้ ชื่อว่า สุตมยญาณ

ชื่อว่า ญาณด้วยอรรถว่ารู้ธรรมนั้น ชื่อว่า ปัญญาด้วยอรรถว่ารู้ชัด เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้สดับมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ชื่อว่า สุตมยญาณ ฯ

ข้อ ๘๐ มีข้อความว่า

ปัญญาเครื่องทรงจำธรรมที่ได้สดับมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วว่า นี่ทุกข์อริยสัจ นี่ทุกข์สมุทัยอริยสัจ นี่ทุกข์นิโรธอริยสัจ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ชื่อว่า สุตมยญาณอย่างไร ฯ

ในอริยสัจ ๔ ประการนั้น ทุกข์อริยสัจเป็นไฉน ชาติเป็นทุกข์ ชราเป็นทุกข์ มรณะเป็นทุกข์ โสกะ ปริทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสเป็นทุกข์ ความประจวบกับสังขารหรือสัตว์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสังขารหรือสัตว์อันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สมปรารถนา ก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ฯ

นี่เป็น สุตมยญาณ

ต่อไปเป็นถึงเรื่องของศีล ซึ่งเมื่อปัญญาในขั้นการฟังธรรมมีแล้ว ปัญญาในการฟังธรรมแล้วสังวรไว้ เป็นศีลมยญาณ เพราะเหตุว่าเพียงฟัง ไม่ประพฤติปฏิบัติตาม ไม่สังวรกาย วาจา ก็ไม่สามารถดับกิเลสได้

ใน ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มหาวรรค ญาณกถา มีเรื่องของศีลมาก ซึ่งในครั้งก่อน ๆ ก็เคยกล่าวถึงเรื่องของศีล ที่เป็นความประพฤติทางกาย ทางวาจา ที่เป็นอกุศลศีลกับกุศลศีล ๒ อย่าง

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มหาวรรค ญาณกถา ข้อ ๘๙ มีข้อความว่า

อะไรเป็นศีล ศีลมีเท่าไร ศีลมีอะไรเป็นสมุฏฐาน ศีลเป็นที่ประชุมแห่งธรรมอะไร ฯ

พระธรรมเป็นเรื่องละเอียด ไม่ใช่เรื่องลอย ๆ แม้แต่ศีล ก็ต้องมีพยัญชนะที่แสดงบ่งถึงอรรถที่ละเอียดว่า หมายความว่า หมายความว่า

ข้อความต่อไปมีว่า

อะไรเป็นศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่ล่วงเป็นศีล ฯ

ศีลมีเท่าไร คือ ศีล ๓ คือ กุศลศีล อกุศลศีล อัปยาคตศีล ฯ

ศีลมีอะไรเป็นสมุฏฐาน คือ กุศลศีล มีกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน อกุศลศีล มีอกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน อัปยาคตศีลมีอัปยาคตจิตเป็นสมุฏฐาน ฯ

ท่านผู้ฟังถามว่า ศีลนั้นเป็นอะไร ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า **อะไรเป็นศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่ล่วงเป็นศีล**

มี ๔ ประการ

เจตนาที่ต้องการจะให้กาย วาจา ประพฤติเป็นไปในสุจริตนั้น เป็นศีล เพราะฉะนั้น เจตนาเป็นศีล

เจตสิกเป็นศีล เจตนาเจตสิกเกิดลำพังได้ใหม่ ท่านที่ได้ศึกษาปรมาัตถธรรมแล้ว ไม่ได้ เพราะฉะนั้น สภาพธรรมอื่น คือ เจตสิกอื่นที่เกิดร่วมกับเจตนาเจตสิก ที่สมาทานที่จะเว้นทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา ก็เจริญอบรมสุจริตทางกาย วาจา เจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดร่วมด้วยในขณะนั้นก็เป็นศีล ร่วมกันในเรื่องของศีล ไม่ใช่ในเรื่องของ ทาน ไม่ใช่กุศลที่เป็นไปในทาน เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าเจตนาเพียงองค์เดียวที่เป็นเจตสิกที่จะเป็นศีล แม้เจตสิกอื่นที่เกิดร่วมกับเจตนา นั้น ก็เป็นศีลด้วย

ความสำรวมเป็นศีล ถ้าไม่มีการประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องวัด ก็จะไม่รู้ว่า ศีล นั้นคือประพฤติอย่างไร ด้วยเหตุนี้ความสำรวมเป็นศีล จึงหมายความว่าความสำรวม ปาติโมกข์สังวร ๑ สติสังวร ๑ ญาณสังวร ๑ ขันติสังวร ๑ วิริยะสังวร ๑ ความสำรวม เหล่านี้เป็นศีล

ปาติโมกข์สังวร สำรวม สังวร ประพฤติตามพระวินัยบัญญัติที่เป็นปาติโมกข์ ๑

สติสังวร หมายความว่า การระลึกรู้อินทรีย์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่ง ในขณะนั้นจะกล่าวว่า เป็นกายทุจริต วจีทุจริตได้ใหม่ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นก็เป็น ความสำรวม เป็นศีล

ญาณสังวร ปัญญาที่กำลังรู้ ในขณะนั้นที่เกิดร่วมกันกับสติสังวร ก็ต้องเป็นศีล ในขณะนั้นด้วย

ขันติสังวร ความอดทนในสภาพธรรมที่ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ เช่น อดทนต่อ ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ความปวด ความเมื่อย ความทุกข์ ความทรมาน ความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ ในขณะที่ยืนผู้ใดสังวร อดทนด้วยขันติ ไม่ได้มีกายทุจริต วจีทุจริต ในขณะนั้นก็เป็นการสำรวมที่เป็นศีลประการหนึ่ง

วิริยะสังวร หมายความว่า ไม่ยังกิเลสที่เกิดแล้วให้ติดค้างอยู่ เคยเป็นอย่างนี้ ใหม่ วิริยะสังวร รู้ว่าเป็นอกุศล เป็นกิเลสที่เกิดแล้ว มีความเพียรที่จะให้ระงับหรือว่า ไม่ให้ติดค้างอยู่ ไม่ให้ยืดยาวต่อไปเป็นอกุศล จะด้วยวิธีใดก็ได้แล้วแต่ นั้นเป็นวิริยะสังวร

การระงับ ไม่ให้ล่วงเป็นทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา เป็นศีลทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ความสำรวมในปาติโมกขสังวร ๑ สติสังวร ๑ ญาณสังวร ๑
ขันติสังวร ๑ วิริยะสังวร ๑ ความสำรวมเหล่านี้เป็นศีล

อะไรเป็นศีลข้อต่อไป คือ ความไม่ล่วงเป็นศีล ได้แก่ วิรติเจตสิก สัมปัตตวิรติ
เมื่อประสบกับวัตถุที่ควรจะล่วง แต่ในขณะนั้นวิรติเจตสิก คือ สัมมาวาจา ๑
สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ เกิดขึ้น ทำให้วิริติการกระทำทุจริตทางกาย ทาง
วาจาได้ ก็เป็นศีล

ความไม่ล่วงวจีทุจริต กายทุจริต เป็นศีล

ต่อไปข้อที่ว่า

ศีลมีเท่าไร คือ ศีล ๓ คือ กุศลศีล อกุศลศีล อัปยาคตศีล

สำหรับคำว่า กุศล หมายความว่าถึงธรรมที่ดียงาม ที่เป็นเหตุที่จะให้เกิดผล คือ
วิบากในอนาคต

ธรรมที่เป็นเหตุ ได้แก่ กุศลเหตุ ๑ อกุศลเหตุ ๑ เป็นธรรมที่เป็นเหตุ ซึ่งจะเป็น
ปัจจัยให้เกิดกุศลวิบาก และอกุศลวิบาก

๓๒๔

ถ้าเป็นกุศลศีล ก็เป็นปัจจัยให้กุศลวิบากจิตเกิดขึ้น ถ้าเป็นอกุศลศีล ก็เป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิดขึ้น เพราะเหตุว่าในชีวิตไม่ใช่มีแต่ธรรมที่เป็นเหตุ หรือไม่ใช่มีแต่ธรรมที่เป็นวิบากคือผล ส่วนที่เป็นเหตุก็มี ที่จะทำให้เกิดผลในอนาคต และส่วนที่เป็นวิบากคือผลก็มี ซึ่งเป็นผลของเหตุในอดีตที่ได้กระทำไว้

เพราะฉะนั้น ถ้ากล่าวถึงกุศลและอกุศล หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เป็นเหตุที่จะให้เกิดวิบาก กุศลเป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก ผลฝ่ายดีที่จะได้รับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย อกุศลเป็นเหตุที่ไม่ดี ที่จะทำให้เกิดอกุศลวิบาก คือ การรับผลที่ไม่ดีต่าง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ยังไม่หมดกิเลส ด้วยเหตุนี้จึงยังมีเชื้อ มีปัจจัยที่จะเป็นกุศลและอกุศลที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสนธิหลังจากจุติแล้ว ยังทำให้มีวิบากเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็ต้องทราบความหมายของคำว่า กุศลา ัมมา อกุศลา ัมมา อพยัคตา ัมมาด้วย

กุศลา ัมมา หมายความว่าถึงธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ที่ดีงาม ที่เป็นเหตุ อกุศลา ัมมา คือ อกุศลธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุที่ไม่ดี ที่จะให้เกิดผล คือ วิบากที่ไม่ดี สำหรับอพยัคตา ัมมา หมายความว่าถึงธรรมที่ไม่ใช่กุศลและอกุศล ธรรมนั้นเป็นอพยัคตะ

รูป จะกล่าวว่าเป็นกุศล เป็นไปในทาน ในศีลไม่ได้ เพราะรูปไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้น รูปทั้งหมดเป็นอพยัคตะ สิ่งที่จะเป็นกุศลหรืออกุศลต้องเป็นนามธรรม เป็นสภาพที่รู้อารมณ์ เป็นธรรมฝ่ายดี จึงเป็นกุศลธรรม หรือเป็นธรรมฝ่ายไม่ดี จึงเป็นอกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น วิบาก คือ นามธรรมที่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากเหตุ คือ กุศลหรืออกุศลในอดีต วิบากทั้งหมดเป็นอพยัคตะ และจิต

ของพระอรหันต์ที่เป็นกิริยาจิต คือ ไม่เป็นเหตุที่จะให้เกิดผลในอนาคต ก็เป็น
อภัยาทะด้วย

ขอทบทวนเรื่องชาติของจิตซึ่งมี ๔ ชาติ จิตแบ่งเป็นกุศล ๑ อกุศล ๑ วิบาก ๑
กิริยา ๑

กุศล ได้แก่ จิตที่เป็นเหตุที่ดี ที่จะให้เกิดกุศลวิบาก

อกุศล เป็นเหตุที่ไม่ดี ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลวิบาก

วิบาก เป็นผล ถ้าเป็นผลของอกุศล ก็เป็นอกุศลวิบาก ถ้าเป็นผลของกุศล
ก็เป็นกุศลวิบาก

กิริยาจิต ได้แก่ จิตที่ไม่ใช่กุศลจิต ไม่ใช่อกุศลจิต ไม่ใช่วิบากจิต กิริยาจิต
ไม่ใช่จิตที่เป็นเหตุ และไม่ใช่จิตที่เป็นผล

สำหรับคนที่ไม่ใช่พระอรหันต์มีจิตทั้ง ๔ ชาติ คือ มีทั้งกุศลจิต อกุศลจิต
วิบากจิต กิริยาจิต แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ไม่มีกุศลจิต ไม่มีอกุศลจิต มีแต่
วิบากจิต กับกิริยาจิต ซึ่งเป็นอภัยาทะ

เพราะฉะนั้น ศีลจึงมี ๓ ถ้าศีล ความประพฤติทางกาย ทางวาจา เป็นสิ่งที่
ไม่ดี ไม่งาม ไม่เป็นประโยชน์ นำมาซึ่งความเดือดร้อน ก็เป็นอกุศลศีล แต่ศีลที่ดี
ที่งามทางกาย ทางวาจา ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดสุข ให้เกิดประโยชน์ ศีลที่ดี ที่งาม
ทางกาย ทางวาจานั้น ก็เป็นกุศลศีล

สำหรับพระอรหันต์ ไม่มีอกุศล และไม่มีกุศล จะกล่าวว่า พระอรหันต์ไม่มีศีล
ได้ไหม เมื่อยังมีกาย ก็ต้องมีความประพฤติทางกาย เป็นเรื่องของการดำรงชีวิตต่อไป
ในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็จำเป็นที่จะต้องมีความงาม มีถ้อยคำ มีวาจาที่เป็นสุจริต แต่เพราะ
เหตุว่าจิตของท่านไม่มีกิเลส ศีลของท่านจึงไม่ใช่กุศลศีล แต่เป็นอภัยาทศีล

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ข้อ ๘๙ มีว่า

ศีลเป็นที่ประชุมแห่งธรรมอะไร คือ ศีลเป็นที่ประชุมแห่งสังวร เป็นที่ประชุม
แห่งการไม่กำเริบ เป็นที่ประชุมแห่งเจตนาอันเกิดในความเป็นอย่างนั้น

ที่ว่า **ศีลเป็นที่ประชุมแห่งสังวร** ในขณะที่สังวร จะเป็นสังวรในปาติโมกข์ ในสิกขาบท นั่นก็เป็นเพราะศีล หรือว่าในขณะที่กำลังสังวร ระลึกรู้ลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรม นั่นก็เป็นศีล ในขณะที่นั้นละเว้นทุจริตทางกาย ทางวาจา เพราะว่ากำลังระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เป็นที่ประชุมแห่งการไม่กำวล่วง คือ การไม่ประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา

เป็นที่ประชุมแห่งเจตนาอันเกิดในความเป็นอย่างนั้น ขณะนี้ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใด เข้าใจเรื่องของศีล เห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรประพฤติ อบรมให้สมบุรณ์ยิ่งขึ้น ในขณะที่มีความเห็น มีความรู้ ความคิด หรือเจตนาอย่างนี้ **ศีล เป็นที่ประชุมแห่งเจตนาอันเกิดในความเป็นอย่างนั้น** เวลานั้นเจตนาไม่เป็นอย่างอื่น แต่ว่ามีเจตนาที่จะละทุจริตทางกาย ทางวาจา และก็มีเจตนาที่จะสำรวม สังวร น้อมนำธรรมมาสังวร มาประพฤติ มาปฏิบัติตามมากยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไป

ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่วงปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ อภิขณา พยาปาทะ มิจฉาทิฐิ

ความประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจานั้น ไม่ใช่มีสมุฏฐานมาจากอื่นเลย นอกจากจิต เพราะฉะนั้น ที่ว่า **ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม** ก็คือ **ไม่กำวล่วง ปาณาติบาต** การฆ่าสิ่งที่มีชีวิต **อทินนาทาน** ถือเอาสิ่งของวัตถุที่บุคคลอื่นไม่ได้ให้ **กาเมสุมิจฉาจาร** การประพฤติผิดในกาม **มุสาวาท** การพูดเท็จ **ปิสุณาวาจา** การพูดส่อเสียด **ผรุสวาจา** การพูดคำหยาบ **สัมผัสปปลาปะ** การพูดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เกินประมาณ เพื่อเจ้า นอกจากนั้นก็ยังจะต้องไม่กำวล่วง **อภิขณา พยาปาทะ มิจฉาทิฐิ** ซึ่งเป็นเรื่องของอกุศลจิต

คือ ยิ่งสังวร ยิ่งสำรวม ยิ่งระวัง นั่นยิ่งจะเป็นศีลที่สมบุรณ์ขึ้นเรื่อย ๆ

ข้อความต่อไปก็จะละเอียดขึ้น คือ

ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่วงกามราคะด้วยเนกขัมมะ ... ความพยายามด้วยความไม่พยายาม ... ถิ่นมิตติด้วยอาโลกสัญญา ... อุทัจจะด้วยความไม่ฟุ้งซ่าน ... วิจิกิจจาด้วยการกำหนดธรรม ... อวิชชาด้วยญาณ ... อรติด้วยความปรามิทัย ... นิ वर्ณด้วยปฐมฌาน ... วิตก วิจารด้วยทุติยฌาน ... ปีติด้วยตติยฌาน ... สุขและทุกข์ด้วยจตุตถฌาน ... รูปสัญญา ปฏิมสัญญา นานัตตสัญญาด้วยอากาสนัญญายตนสมาบัติ ... อากาสนัญญายตนสัญญาด้วยวิญญาณัญญายตนสมาบัติ ... วิญญาณัญญายตนสัญญาด้วยอาภิญัจญญายตนสมาบัติ ... อาภิญัจญญายตนสัญญาด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ ... นิจจสัญญาด้วยอนิจจานุปัสนา ... สุขสัญญาด้วยทุกขานุปัสนา ... อตตสัญญาด้วยอนัตตานุปัสนา ... นันทิด้วยนิพพิทานุปัสนา ... ราคะด้วยวิราคานุปัสนา ... สมุทัยด้วยนิโรธานุปัสนา ... อาทานะด้วยปฏินิสสัคคานุปัสนา ... ฆนสัญญาด้วยวยานุปัสนา ... ธูสัญญาด้วยวิปริณามานุปัสนา ... นิमितด้วยอนิมิตตานุปัสนา ... ปณิธด้วยอัปปณิหิตานุปัสนา ... อภินเวสด้วยสุญญตานุปัสนา ... สาราทานาภินเวสด้วยอธิปญญาธรรมวิปัสสนา ... สัมโมหาภินเวสด้วยยถาภูตญาณทัสนะ ... อาลยาภินเวสด้วยอาทีนวานุปัสนา ... อัปปฏิสังขาด้วยปฏิสังขานุปัสนา ... สังโยคาภินเวสด้วยวิวิฏฏิกานุปัสนา ... กิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทริฐิด้วยโสตาปัตติมรรค ... กิเลสหยาบ ๆ ด้วยสกทาคามิมรรค ... กิเลสละเอียดด้วยอนาคามิมรรค ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตมรรค ฯ

เป็นเรื่องของศีลที่จะสมบูรณ์ขึ้น บริสุทธิยิ่งขึ้น จนกระทั่งถึงความเป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีข้อความว่า **ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอหัตมรรค**

ศีลที่จะอบรมเพื่อความบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น จนถึงความเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่ไม่มีจุดมุ่งหมายในการอบรมศีล หรือในการเจริญรักษาศีล แต่ว่าจุดหมายของการอบรมรักษาศีลนั้น เพื่อความบริสุทธิ์จากกิเลส ตั้งแต่ขั้นปาณาติบาต จนกระทั่งถึงการละกิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทริฐิด้วยโสตาปัตติมรรค จนกระทั่ง **ไม่กำวล่วงกิเลสหยาบ ๆ**

ด้วยสททาคามิมรรค ไม่ก้าวล่วงกิเลสละเอียดด้วยอนาคามิมรรค และจนกระทั่งถึง
ไม่ก้าวล่วงกิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตมรรค

นี่คือจุดประสงค์สูงสุดของการอบรมรักษาศีล

ข้อความต่อไป ข้อ ๙๐ มีว่า

ศีล ๕ คือ การละปาณาติบาตเป็นศีล เวรมณี การงดเว้นเป็นศีล เจตนาเป็น
ศีล สังวรเป็นศีล การไม่ล่วงเป็นศีล

ศีลเห็นปานนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต เพื่อความปราโมทย์
เพื่อปิติ เพื่อปัสสัทธิ เพื่อโสมนัส เพื่อการเสพโดยเอื้อเฟื้อ เพื่อความเจริญ เพื่อทำ
ให้มาก เพื่อเป็นเครื่องประดับ เพื่อเป็นบริวาร เพื่อเป็นบริวาร เพื่อความบริบูรณ์
ย่อมเป็นไปเพื่อความเปื้อน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ
ระงับ เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว

นี่เป็นจุดประสงค์ของการอบรมเจริญศีล

หรือว่าจะรักษาศีล ๕ ไม่ใช่เพื่อนิพพาน

ซึ่งถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว รักษาศีล ๕ เพื่อผลของศีล ๕
แต่ถ้าผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพื่อการดับกิเลส

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุมรรคผลนิพพาน ไม่รักษาศีล
ได้ไหม ถ้าไม่รักษา ก็เป็นการสะสมกิเลสให้มีกำลังกล้าขึ้น ยากแก่การที่จะดับได้

ขออ่านจดหมายจากจังหวัดเชียงราย ท่านผู้ฟังถามว่า

ผมขอเรียนถามท่านอาจารย์สักอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ความข้องใจของผม เพราะ
ผมเป็นชาวจังหวัดเชียงราย เวลาผมจะพูดกับท่านอาจารย์โดยภาษาไทย ผมก็พูดไม่
ค่อยถนัด คือ ผมจะถามในรายการหนังสือ ขอภัยโทษนะ การที่ว่า ทุกครั้งให้รู้จัก
อริยบททั้ง ๔ หรือ ๖ นั้น คือ อากาเรียน เดิน นั่ง นอน ตึง ไหว ให้รู้จักนั้น ผมก็
พยายามทำอย่างเต็มที่ ผมไม่รู้ว่าจะเป็สติปัฏฐาน ๔ หรือไม่ คือ

เมื่อผมทำงาน ผมได้เอาจิตลงอยู่เท้าทั้งสอง เมื่อเท้าซ้ายยก ผมก็ว่าซ้าย เวลาเท้าขวายก ผมก็ว่าขวา และจิตนี้ก็คิดอยู่ตลอดเวลา เดินอยู่ผมก็นึก เท้าซ้ายขวา ข้ายขวา อยู่เนือง ๆ ทุกวันนะ เมื่อผมนึกดังนี้ จะเป็นสติปัฏฐานหรือไม่

อีกอย่างหนึ่ง เวลาตกดิน ผมก็นึกและคิดอยู่ทุกอิริยาบถ เมื่อผมนั่งพักงาน ชักจะง่วงหน่อย ทีนี้ผมจึงเอาตาจ้องมองดูใบโพธิ์ที่หน้างานของผม มองดูใบโพธิ์จนชัด ทีนี้แล้วผมจึงนั่งหลับตาให้หายง่วง แต่ใจผมไม่หลับ ยังต้องจ้องมองใบโพธิ์อยู่ตามเวลาอันเล็กน้อยนั้น ผมรู้สึกชื่นใจมาก เหมือนผมได้เห็นพระอริยเจ้า พระอริยเจ้านั้น จิตใจของท่านคงจะเหมือนใบโพธิ์ และยอมรับธรรมชาติตามดินฟ้าอากาศอยู่เรื่อย ไม่ยอมกระด้างกระเดื่อง ยอมรับสายลมเมื่อเวลาลมแผ่วมา ผมคิดอย่างนี้ จะเป็นสติปัฏฐาน ๔ ได้หรือไม่ ดังนี้ ขอขอบคุณท่านอาจารย์สุจินต์ เผลยให้ผมฟังด้วย

สุ. การที่จะเจริญสติปัฏฐานนั้น จะต้องเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขั้นของการฟังก่อน ให้เข้าใจว่า ลักษณะใดเป็นสภาพของนามธรรม ลักษณะใดเป็นสภาพของรูปธรรม เพื่อสติจะได้เกิดระลึกถึงตรงลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรม ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ให้เข้าใจชัดเจนว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ แต่ละชนิด ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

กำลังนั่ง กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน กำลังเห็น กำลังคิด กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ จะมีสภาพธรรมที่เป็นของจริงที่ปรากฏ มีลักษณะแต่ละลักษณะให้สติระลึกได้ ขณะที่กำลังยืนเดี๋ยวนี้ มีสภาพธรรมอะไรที่กำลังปรากฏให้รู้ได้

นี่เป็นปัญญาขั้นต้นที่ต้องพิจารณา รู้ และสติจึงสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะนั้นได้ แต่อย่าคิดที่จะทำวิปัสสนาโดยที่ไม่ได้เข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม ต้องให้เข้าใจเสียก่อน สติจึงจะระลึกได้ อย่าเพิ่งรีบไปทำวิปัสสนา

ขอต่อเรื่องของศีล ซึ่งเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน

พุทธทศนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ข้อ ๙๐ มีข้อความว่า

ศีล ๕ คือ การละปาณาติบาตเป็นศีล เป็นต้น เป็นลำดับไปทั้ง ๕ ข้อ ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

ท่านผู้ฟังพิจารณาความหมายของศีล จะเห็นว่า เป็นปกติที่จะต้องขัดเกลาให้ยิ่งขึ้น จนถึงความหมดจดจากกิเลส ซึ่งโดยมากจะเข้าใจว่า ศีลเป็นแต่เพียงการวิรัติทุจริตกรรม เป็นการงดเว้นการฆ่า เป็นต้น เจตนาที่เป็นศีล สังวร คือ การสำรวมสังวรก็เป็นศีล การไม่ก้าวล่วงก็เป็นศีล

นี่เรื่องของศีลที่ละเอียดขึ้น ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต เพื่อความปราโมทย์ เพื่อปิติ เพื่อปัสสัทธิ เพื่อโสมนัส เพื่อการเสพโดยเอื้อเฟื้อ เพื่อความเจริญ เพื่อทำให้มาก เพื่อเป็นเครื่องประดับ เพื่อเป็นบริวาร เพื่อเป็นบริวารเพื่อความบริบูรณ์ ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพือนิพพานโดยส่วนเดียว

จริงไหมอย่างนี้ เจตนาเป็นศีล และศีลเห็นปานนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เดือดร้อนแห่งจิต เพื่อความปราโมทย์ เพื่อปิติ เพื่อปัสสัทธิ เพื่อโสมนัส ... ลองสังเกตจิตใจบ้างหรือเปล่า เวลาที่จิตเป็นอกุศล ที่เป็นไปกับโลภะ โทสะ โมหะ กับขณะที่เป็นกุศลจิต มีเจตนาที่จะวิรัติทุจริตกรรม

สำหรับบางท่าน จะสังเกตได้ว่า แม้แต่จะให้เกิดเจตนาที่จะงดเว้นก็ยาก แม้ในศีลข้อแรก คือ ปาณาติบาต ยากหรือง่าย บางคนฆ่าสัตว์เป็นนิจ เวลาเห็นใครฆ่าสัตว์เล็กสัตว์น้อย ผู้ที่มีศีลเป็นปกติ ก็ใคร่ที่จะให้บุคคลนั้นละเสียบ้าง เว้นเสียบ้าง เพื่อเป็นการอบรมขัดเกลา ไม่ให้หนาแน่นไปด้วยอกุศลจิต อกุศลกรรม แต่บุคคลที่มีปกติฆ่าแม่สัตว์เล็กสัตว์น้อย รู้สึกรู้ว่าเป็นธรรมดา ไม่มีแม้เจตนาที่คิดจะเว้น เคยสังเกตบ้างไหมว่า เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า เห็นมดเดินผ่านก็ฆ่าแล้ว ยังไม่ได้กัด ไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่มีแม้เจตนาที่จะละเว้นปาณาติบาต

เพราะฉะนั้น ถ้าก่อนนี้บุคคลใดเป็นผู้ที่ไม่ได้ละเว้นการฆ่าสิ่งที่มีชีวิต แต่ภายหลังเห็นว่า การฆ่าสิ่งที่มีชีวิตนั้นเป็นอกุศลกรรม เกิดขึ้นเพราะอกุศลจิต จึงเกิดเจตนาที่จะวิรัติทุจริต ในขณะนั้นเป็นกุศล ซึ่งจะทำให้เกิดปิติ เกิดโสมนัสได้ เพราะฉะนั้น ท่านก็ลำดับของท่านไปว่า แต่ก่อนนี้ ท่านมีเจตนาที่จะวิรัติทุจริตกรรมใน

ศีล ๕ ข้อหนึ่งข้อใดบ้างแล้วหรือยัง หรือว่ายังคงเห็นว่าเป็นสิ่งเล็กน้อยที่ล่วงไปได้ ประพฤติไปได้ แต่ถ้าเห็นว่าเป็นโทษ ก็เกิดเจตนาที่จะวิริยทุกขจิต กุศลก็ค่อย ๆ เริ่ม พัฒนา สะสมเพิ่มพูนให้บริบูรณ์ขึ้นได้ โดยเริ่มตั้งแต่ในขั้นของเจตนา

สำหรับประการต่อไปที่ว่า สังวรก็เป็นศีล เมื่อท่านเกิดเจตนาที่จะวิริยทุกขจิต กรรม ต้องระมัดระวังใหม่ หรือว่าเมื่อเกิดเจตนาแล้ว ก็แล้วไป ยังคงพลั้งเผลอ เวลาจะนั่ง จะลุก ก็ไม่ดูว่าจะทำร้าย ทำอันตรายสัตว์เล็กสัตว์น้อยบ้างหรือเปล่า แต่ว่าผู้ที่ต้องการจะเจริญกุศล ต้องมีความเพียรที่จะสังวร ระวัง ไม่ให้ล่วงเป็นทุจริต

เพราะฉะนั้น เมื่อมีเจตนาแล้ว การสังวร การระวังที่จะไม่ให้ล่วงเป็นอกุศลกรรมนั้น ก็เป็นเพราะสติเกิดขึ้นในขณะนั้น ระลึกรู้ได้ และในขณะที่สังวรระวัง ในขณะนั้นเอง ปราโมทย์ ปิติ โสมนัส ก็ย่อมเกิดได้ในการสังวร ในการระวังของตน ในขณะนั้น ที่จะไม่ให้เป็นทุจริต

๓๒๕

เพราะฉะนั้น กุศลกรรมก็ย่อมนำมาซึ่งปิติ ปราโมทย์ โสมนัสได้ทั้งสิ้น

สำหรับการไม่ล่อง คือ การวิริติ งดเว้นเมื่อเผชิญกับวัตถุที่จะให้กระทำทุจริตกรรม ในขณะที่สามารถวิริติได้ เว้นได้ จะสังเกตได้ว่า จิตใจของท่านผ่องใสที่สามารถจะละกิเลส หรือไม่ล่องทุจริตกรรมในขณะนั้น เมื่อระลึกถึงครั้งใด ก็ยังทำให้จิตใจผ่องใส โสมนัสในกำลังของกุศลที่ได้สะสมมา ซึ่งก็แล้วแต่ท่านจะเห็นความประพฤติทางกาย ทางวาจาใดที่ไม่เหมาะสมไม่ควร และงดเว้นได้

แต่ถ้าสติไม่เกิด ไม่สังวร เกิดการล่องเป็นทุจริต เป็นอกุศลกรรมไป เวลาที่ท่านระลึกขึ้นมา ท่านอาจจะเศร้าหมอง ไม่ควรเลยที่จะล่องเป็นทุจริตไปแล้ว แต่ถ้าสามารถจะวิริติได้ ท่านก็รู้ว่า เป็นเพราะการสะสมของกุศล เป็นเพราะสติมีกำลังที่สามารถจะเกิดขึ้น ทำให้ระลึกรู้ และวิริติในสิ่งที่เป็นอกุศลนั้นได้

เพราะฉะนั้น กุศลทั้งหมดซึ่งเป็นศีล ที่วิริติทุจริต ไม่ทำให้จิตใจของผู้ที่ละเว้นทุจริตนั้นเดือดร้อนเลย แต่กลับจะทำให้เกิดความสุข ปราโมทย์ เกิดปิติ เกิดปัสสัทธิ โสมนัส ไม่หวั่นเกรงว่า บุคคลอื่นจะคิด จะกล่าว จะเข้าใจอย่างไร

ศีลที่เป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้น ละเอียดยิ่งขึ้น ชัดเกลายิ่งขึ้น จนกระทั่งเป็นศีลวิสุทธิ หหมดจดจากกิเลส เป็นศีลที่เกิดขึ้นเป็นไปพร้อมกับสติและปัญญา

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภทามรรค ข้อ ๘๙ มีข้อความว่า

ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่งปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ อภิขฌา พยาบาท มิจฉาทิฐิด้วยการสังวร แม้การสังวรนั้นก็เป็นศีล

ข้อความต่อไปมีว่า

ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่งกามฉันทะด้วยเนกขัมมะ .. ไม่กำวล่งความพยาบาทด้วยความไม่พยาบาท ...ซึ่งก็เป็นไปด้วยกำลังของปฐมฌาน

ตลอดไปจนกระทั่งถึง ไม่กำวล่งกิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทิวด้วยโสดาปัตติมรรค ไม่กำวล่งกิเลสหยาบ ๆ ด้วยสกทาคามิมรรค ไม่กำวล่งกิเลสละเอียดด้วยอนาคามิมรรค ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่งกิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตมรรค ฯ

ในขณะที่สติเกิดขึ้น สังวร ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้น ไม่กำวล่งกามฉันทะด้วยเนกขัมมะ ไม่กำวล่งความพยาบาทด้วยความไม่พยาบาท ไม่กำวล่งกิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทิวด้วยโสดาปัตติมรรค และถ้าอบรมเจริญต่อไป ไม่กำวล่งกิเลสหยาบ ๆ ด้วยสกทาคามิมรรค ไม่กำวล่งกิเลสละเอียดด้วยอนาคามิมรรค และ ชื่อว่าศีล เพราะอรรถว่าสำรวม และไม่กำวล่งกิเลสทั้งปวงด้วยอรหัตมรรค

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ใคร่ที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท จึงควรอบรมเจริญกุศลทุกประการ

อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต สีหนาทวรรคที่ ๒ เวลามสูตร มีข้อความโดยย่อว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน สมัยนั้นท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดียากจนลง ให้ทานอันเศร้าหมอง เป็นปลายข้าวและน้ำข้าว ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงธรรมแก่ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีว่า

บุคคลให้ทานอันเศร้าหมอง หรือประณีตก็ตาม แต่ให้โดยเคารพ เชื้อกรรมและผลของกรรมให้ทาน อาณิสสก็มาก และทานที่ให้แก่ทักษิณะบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยความเห็นถูก ก็ย่อมมีผลมากขึ้นเป็นลำดับ... จนกระทั่งถึง ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโกต มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้าร้อยรูปบริโกต ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธานุเจ้าเป็นประมุขบริโกต มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโกต การที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธานุเจ้าเป็นประมุขบริโกต การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธานุเจ้า พระธรรม

และพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์อันมาจาก จตุรทิศ การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท ... ตลอดไปจนถึง จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใส ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดย ที่สุดแม้เพียงเวลาสุดดมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมทาน สิกขาบทคือ งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น และการที่บุคคลเจริญอนิจจสัญญาแม้ เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่าการที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่ สุดแม้เพียงเวลาสุดดมของหอม

นี่เป็นข้อความโดยย่อจาก **เวลามสูตร** ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า การขัดเกลา กิเลสที่ย่อมละเอียดยิ่งขึ้น ตั้งแต่การให้ทาน ซึ่งมีอานิสงส์ประณีตยิ่งขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น ตามลำดับ เพราะเหตุว่าถ้าเป็นทานที่ให้กับทักษิณายบุคคลผู้มีความเห็นถูก จิตใจที่ เลื่อมใส ปล่อยใจของผู้ให้ ซึ่งเป็นผู้ที่เชื่อกรรมและผลของกรรมให้ทาน มีความเห็นถูก เป็นต้นนั้น อานิสงส์ก็ย่อมมาก ตลอดไปจนกระทั่งถึงจิตที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น ด้วยการที่ บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากจตุรทิศ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุ สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโศ

นอกจากนั้น การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ มีผลมากกว่าทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์อันมาจากจตุรทิศ

เป็นเรื่องของจิตใจทั้งสิ้น ซึ่งบริสุทธิ์ขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น เพราะว่าเพียงการให้ทาน แต่ถ้าปราศจากความเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ อานิสงส์ก็น้อย เพราะเหตุว่าไม่เกิดปัญญาที่จะรู้คุณค่าของพระรัตนตรัย แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะแล้ว การที่มีจิตเลื่อมใสสมทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น ย่อมมีผล มากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ

เพราะเหตุว่าไม่ใช่เพียงขั้นเลื่อมใส แต่ถึงขั้นประพฤติกปฏิบัติตาม เพื่อการละกิเลส เพื่อการขัดเกลากิเลสด้วย

และถึงแม้ว่าเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบทแล้ว การที่บุคคลเจริญเมตตาจิตโดยที่สุด แม้เพียงเวลาสุดคมของหอม มีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท เพราะเหตุว่าในขณะที่มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น ก็วิริยในขณะที่มีวัตถุที่จะล่วงทุจริตปรากฏเฉพาะหน้า แต่เวลาที่ไม่มีความดีที่ล่วงทุจริตที่จะให้เกิดปาณาติบาต หรือที่จะให้เกิดมุสาวาท เป็นต้น จิตใจก็ย่อมจะเป็นไปในอกุศลมาก โดยละเอียด เช่น มีความต้องการในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงอยู่เป็นประจำทีเดียว แต่การที่บุคคลเจริญเมตตาจิต ในขณะนั้นเป็นกุศล ไม่ผูกพัน ปรารถนา ติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงอยู่ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นจะมีผลมากกว่าการที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น

แต่แม้กระนั้น ก็จะต้องขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น เพื่อที่จะดับกิเลสให้หมดเป็นสมุจเฉท ด้วยเหตุนี้การที่บุคคลเจริญอนิจจังสัญญา คือ ระลึกถึงความไม่เที่ยง ความเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ แม้เพียงเวลาชั่วแวบเดียว มีผลมากกว่าการที่บุคคลเจริญเมตตาจิต โดยที่สุดแม้เพียงเวลาสุดคมของหอม

จะเห็นได้ว่า การละกิเลส การขัดเกลากิเลส นั้น ละเอียดยิ่งขึ้น และประณีตยิ่งขึ้นจนกระทั่งแม้ศีลที่ละเอียดยิ่งขึ้น ก็จะเป็นศีลวิสุทธิ เพราะเหตุว่าเป็นศีลที่เกิดขึ้นพร้อมกับสติและปัญญาที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น จึงวิสุทธิบริสุทธิ์จากกิเลสที่เคยยึดถือสภาพของนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

๓. ในสมัยเด็ก เรียนหนังสือชั้นต้น ๆ อยู่ ครูสอนว่า เบญจศีล เบญจธรรม สอนคู่กันอยู่อย่างนี้ เบญจศีลใคร ๆ ก็รู้ว่า คือศีล ๕ แต่เบญจธรรม ๕ ประการ ตรงข้ามกับศีล ๕ คือ มีเมตตา ให้ทาน สันโดษ ไม่พุดเท็จ ไม่ประมาท อะไรพวกนี้ แต่ทำไมเวลาอาราธนา อาราธนาศีลทุกที ทำไมไม่อาราธนาเบญจธรรมบ้าง

สุ. โดยมากอาราธนาศีลก่อนฟังธรรม หรือว่าอาราธนาศีลเฉย ๆ แล้วไม่ฟังธรรม เพราะเหตุว่าไม่ใช่เพียงอาราธนาศีลเท่านั้น แต่ว่ายังฟังธรรม เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตาม

เพราะฉะนั้น เรื่องของศีล จึงเป็นเรื่องที่แสดงถึงสมุฏฐาน คือ จิต ถ้ายังล่องทุจริตกรรม แสดงว่ากิเลสอกุศลนั้นแรงมาก มีกำลังมาก ถ้าล่องทุจริตทางกาย ทางวาจาบ่อย ก็แสดงว่ากิเลสอกุศลนั้นไม่หนาแน่น ไม่รุนแรงพอที่จะให้ล่องทุจริตกรรมมาก

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สัตติวรรคที่ ๓ ชฎาสสูตรที่ ๓ ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นความสำคัญของศีล มีข้อความว่า

เทวดากล่าวคาถานี้ ในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า

หมู่สัตว์รกทั้งภายใน รกทั้งภายนอก ถูกรกชฎาห่มห่อแล้ว ข้าแต่พระโคตม เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์ขอลถามพระองค์ว่า ใครพึงถางรกชฎานี้ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาว่า

นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่ เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนี้พึงถางรกชฎานี้ได้ รากะกัฏฐิ โทสะกัฏฐิ อวิชชากัฏฐิ บุคคลทั้งหลายใด กำจัดเสียแล้ว บุคคลทั้งหลายนั้น เป็นผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตัณหาเป็นเครื่องยุ่ง อันบุคคลทั้งหลายนั้น สางเสียแล้ว นามกัฏฐิ รูปกัฏฐิ ปฏิกขัลลัญญะ และรูปสัลลัญญะกัฏฐิ ย่อมดับหมดในที่ใด ตัณหาเป็นเครื่องยุ่งนั้น ย่อมขาดไปในที่นั้น

ทุกท่านเป็นสัตว์โลก รกทั้งภายใน รกทั้งภายนอก มองเห็นบ้างไหมว่า รก อะไรรก กิเลส โดยเฉพาะคือ ตัณหา ความยินดีพอใจในภายใน คือ ในตนเอง มีมากไหม รักตัวเองนักหนาหรือเปล่า รักรูปตัวเอง คิ้ว ตา จมูก ปาก ผม นิ้ว ทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกประการ เครื่องประดับ เครื่องตกแต่ง ทั้งหมดเป็นไปด้วยความรัก ตัวเองเป็นนักหนา ยังไม่พอ รกทั้งภายนอก ไม่ว่าจะเป็นรูปกัฏฐิ เสี่ยงกัฏฐิ กลิ่นกัฏฐิ รสกัฏฐิ ใญ่ฐัพพะกัฏฐิ ที่มาประสบทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

มีความปรารถนา มีความต้องการไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง รกใหม่ ทั้งภายนอก ภายใน ที่ตนเองก็รก และก็ยังรกด้วยทั้งภายนอก เกี้ยวโยง ยืด ผูกพันแน่นหนา กับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ถูกรกซุกซุ่มห่อแล้ว

ใน ปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรค มีข้อความว่า

คำว่า ชฎานั้น เป็นชื่อแห่งตัณหาเพียงดังข้าย จริงอยู่ ตัณหานั้น ชื่อว่าชฎ เพราะอรรถว่า เพียงดังชฎ กล่าวคือ เชิงเรียวหนามของกอไผ่ เป็นต้น

กอไผ่นี้นรกมาก เต็มไปด้วยเชิงเรียวหนาม ซึ่งโยงกัน พันกัน หนาแน่นทีเดียว

เพราะอรรถว่า เกี้ยวประสานไว้ เพราะเกิดขึ้นบ่อย ๆ ด้วยสามารถแห่งความ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ในอารมณ์ทั้งหลาย มีรูปารมณ์ เป็นต้น ก็ตัณหานี้ นั้น เรียกว่าชฎ ภายใน ชฎภายนอก เพราะเกิดขึ้นในบริวารของตน บริวารของผู้อื่น ในอัตภาพของ ตน อัตภาพของผู้อื่น และในอายตนะภายใน อายตนะภายนอก

พันไปได้ไหม จากตัณหาในภายในที่ตนเอง ในภายนอกที่บุคคลอื่น ในอารมณ์ ต่าง ๆ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นต้น ในอายตนะภายใน ในอายตนะ ภายนอก เป็นประจำ ที่รกอวยิ่ง

เพราะฉะนั้น บุคคลที่จะสางตัณหาหรือรกชฎนี้ได้ ก็เป็น **นรชนผู้มีปัญญา ตั้ง มั่นในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่**

ถ้าไม่รู้จักความจริงของตนเองว่า มีกิเลสมากสักเท่าไร ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้งภายใน ทั้งภายนอก เกิดอยู่บ่อย ๆ เหนือ ๆ เป็นประจำ ถ้าไม่รู้สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงอย่างถูกต้อง จะดับหรือจะละตัณหานี้ได้ ใหม ก็ไม่ได้ ผู้ที่จะดับหรือจะละกิเลสได้ ต้องเป็นผู้ที่รู้สภาพธรรมถูกต้องตรงตาม ความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของตัวท่านเอง คือ เรื่องของผู้ที่มีความรก ทั้งภายใน ทั้งภายนอก หรือว่าถูกรกซุกซุ่มห่อแล้ว ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ตั้งมั่นในศีล อบรมจิตและ ปัญญาให้เจริญ จึงจะสามารถดับกิเลสได้

๓๒๖

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ผลกรณียวรรคที่ ๑๑ ผลกรณียสูตรที่ ๑
มีข้อความว่า

สาวัตถินทาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคล
ทำอยู่ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะ
พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุ
อาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้
มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อันอาศัยวิเวก
อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ

ข้อความต่อไป มรรคมีองค์อื่น คือ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ ตลอดไปจนถึงสัมมาสมาธิ
ซึ่งมีข้อความว่า

ย่อมเจริญสมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป
ในการสละ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล

จบสูตรที่ ๑

ขาดศีลไม่ได้ แต่ว่าพญานาคนี้ ควรจะได้ทราบโดยละเอียด มิฉะนั้น พอท่าน
ผู้ฟังคิดถึงอาศัยวิเวก ท่านก็จะคิดถึงแต่เฉพาะสถานที่ แต่ความจริงแล้ว ความหมาย

ของวิเวก คือ การสละ เพราะฉะนั้น ท่านใช้พญูชนะที่มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ

เพราะฉะนั้น วิเวกนั้น คือ วิราคะ นิโรธ น้อมไปในการสละนั่นเอง

ข้อความในสูตรต่อไป

พจนานุกรมที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด

ซึ่งความหมายเดียวกับ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องของการสละกิเลสทั้งสิ้น

ข้อความใน พจนานุกรมที่ ๓ ก็ชัดเจนขึ้น และเป็นข้อความที่มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อันยังลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ

อมตะ สภาพที่ไม่ตาย คือ สภาพที่ไม่เกิด ได้แก่ นิพพานนั่นเอง

พจนานุกรมที่ ๔ ก็มีข้อความที่มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อันน้อมไปสู่นิพพาน น้อมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พิชสูตร มีข้อความว่า

อุปมาพิช ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต เพราะอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน ฉนฺได ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์

๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงาม ใหญ่พลญ์ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค นาคสูตร มีข้อความอุปมาว่า

พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม้ฉนใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเป็นใหญ่ใหญ่พลญ์ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน

นี่เป็นการที่ศีลมีกำลังมั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ เพราะถึงแม้ว่าท่านผู้ฟังจะรักษาศีล ๕ มีเจตนาสมาทานที่จะวิริตกุศลกรรม ทุจริตกรรม แต่ว่าศีลนั้นจะมั่นคงเท่าไร ย่อมแล้วแต่ว่า ท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ ด้วยหรือไม่ เพราะถ้าท่านไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่อบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ สติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็ย่อมไม่สามารถที่จะมีความมั่นคงในการที่จะรักษาศีลนั้น ซึ่งต้องอาศัยการอบรมเป็นลำดับไป อุปมาเหมือน พวกนาคที่อาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ... แม้ฉนใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเป็นใหญ่ใหญ่พลญ์ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน

แล

อีกสูตรหนึ่ง เป็นการแสดงถึงการเป็นผู้อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค กุมภสูตร พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คว่ำย่อมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้ฉนใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่ง

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายนอกอุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้ ฉะนั้นเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่มีแต่เจตนาที่จะสมาทานรักษาศีล แต่ต้องเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ด้วย จึงจะสามารถระบายนอกอุศลธรรมอันลามกออก ไม่ให้กลับคืนมาได้ ไม่ให้ล่วงทุจริตกรรมได้ เวลาที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละครั้ง แต่ละขณะ น้อมไปสู่การสละ ที่จะไม่ยึดถือสภาพของนามธรรมนั้น รูปธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นการระบายนอกอุศลธรรมออก

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เมฆสูตรที่ ๒ ก็มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้วให้หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วให้หาย สงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน

ถ้าสะสมเจริญอบรมสติกับปัญญา ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมหมดความสงสัยลังเลในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนสามารถที่จะแทงตลอดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ แม้ในขณะที่อุศลธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของอุศลธรรมในขณะนั้น ปัญญาแทงตลอดในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของอุศลธรรมนั้น และสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ทุกท่านไม่สามารถที่จะยับยั้งอุศลธรรม เพราะเหตุว่ามีปัจจัยที่อุศลธรรมใดจะเกิด อุศลธรรมอันลามกนั้นย่อมเกิดขึ้น และอาจจะมีกำลังแรง เพราะว่าสะสมมานาน แต่แม้กระนั้น ถ้าสติปัญญาอบรมเจริญมาที่จะละการยึดถือสภาพธรรมนั้น ที่จะแทงตลอดประจักษ์ในความจริงของสภาพธรรมนั้น ก็ทรงอุปมาเหมือนกับลมแรงที่ย่อมยังมหาเมฆที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง

แต่ถ้ายังไม่ถึงความเป็นพระอริยเจ้า ก็ย่อมจะล่วงศีลได้ตามกำลังของกิเลส ซึ่ง
เรื่องของศีล เป็นเรื่องที่จะพิสูจน์จิตใจของแต่ละท่านว่า กิเลสของท่านมีกำลังแรงกล้า
แค่ไหน ถ้ายังสามารถที่จะประพฤติดุจจริตกรรม ก็แสดงว่า กิเลสนั้นยังมีกำลังแรงมาก

ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ข้อ ๘๗ มีว่า

ศีลมีที่สูงสุดก็มี ศีลไม่มีที่สูงสุดก็มี ในศีล ๒ อย่างนั้น ศีลมีที่สูงสุดนั้นเป็นไหน

ศีลมีที่สูงสุดเพราะลาภก็มี ศีลมีที่สูงสุดเพราะยศก็มี ศีลมีที่สูงสุดเพราะญาติก็มี ศีลมี
ที่สูงสุดเพราะอภัยก็มี ศีลมีที่สูงสุดเพราะชีวิตก็มี ฯ

ท่านตรวจสอบชีวิตของท่านได้ คงจะล่วงทุจริตกรรมกันบ้าง ทางกาย ทาง
วาจา ซึ่งแต่ละครั้งขอให้ท่านตรวจสอบว่าเพราะอะไร เพราะลาภ หรือเพราะยศ
หรือเพราะญาติ หรือเพราะอภัย หรือเพราะชีวิต

ศีลมีที่สูงสุดเพราะลาภนั้นเป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมล่วงสิกขาบทตามที่ตนสมารถได้ เพราะเหตุแห่ง
ลาภ เพราะปัจจัยแห่งลาภ เพราะการณแห่งลาภ ศีลนี้เป็นลาภปริยัตตศีล
หมายความว่า มีที่สูงสุดเพราะลาภ

ศีลมีที่สูงสุดเพราะยศนั้นเป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมล่วงสิกขาบทตามที่ตนสมารถได้ เพราะเหตุแห่ง
ยศ เพราะปัจจัยแห่งยศ เพราะการณแห่งยศ ศีลนี้เป็นยศปริยัตตศีล

ศีลมีที่สูงสุดเพราะญาตินั้นเป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมล่วงสิกขาบทตามที่ตนสมารถได้ เพราะเหตุแห่ง
ญาติ เพราะปัจจัยแห่งญาติ เพราะการณแห่งญาติ ศีลนี้เป็นญาติปริยัตตศีล

ศีลมีที่สูงสุดเพราะอภัยนั้นเป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมล่วงสิกขาบทตามที่ตนสมารถได้ เพราะเหตุแห่ง
อภัย เพราะปัจจัยแห่งอภัย เพราะการณแห่งอภัย ศีลนี้เป็นอภัยปริยัตตศีล ฯ

ศีลมีที่สูงสุดเพราะชีวิตนั้นเป็นไหน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมลวงสืบทาตามที่ตนสมาทนไว้ เพราะเหตุแห่งชีวิต เพราะปัจจัยแห่งชีวิต เพราะการณแห่งชีวิต ศิลนี้เป็นชีวิตปริยัตตศิลป์

ศิลปินานนี้เป็นศิลปิน เป็นศิลปินต่าง พราย ไม่เป็นไทย วิญญูชนไม่สรรเสริญ อันตณหาและทัญญูจับต้องแล้ว ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความปราโมทย์ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งปิติ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความระงับ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความสุข ไม่เป็นที่ตั้งแห่งสมาธิ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งยถาภูตญาณทัสสนะ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว ศิลนี้เป็นปริยัตตศิลป์

ถ้าในขณะนั้น สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม จะฆ่าได้ไหม จะเอาสิ่งที่บุคคลอื่นไม่ได้ให้มาเป็นของตนได้ไหม ไม่ได้เลย

แต่หลงลืมสติ สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เป็นศิลปินที่ขาด เป็นศิลปินที่ทะเลาะ เป็นศิลปินที่ต่างพราย ไม่เป็นไทย ไม่เป็นที่ตั้งแห่งยถาภูตญาณทัสสนะ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว ศิลนี้เป็นปริยัตตศิลป์

เพราะฉะนั้น ต่อไปนี้จะให้ศิลปินอย่างไร ไม่ขาด ไม่ทะเลาะ ไม่ต่างพรายได้ไหม ท่านผู้ฟังกล่าวว่า ถ้ามีปัจจัยที่จะให้เป็นไปได้ก็ได้ ถ้าปัจจัยไม่ให้เป็นไปอย่างนั้น ก็เป็นอย่างนั้นไม่ได้ ตามกำลังของปัจจัยซึ่งแต่ละท่านสะสมมา แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้ารู้จักคุณของศีล อานิสงส์ของศีล ประโยชน์ของศีล ก็ย่อมเกิดแม้เจตนาที่จะวิริยอุตสาหะ ที่จะรักษาศีลให้มั่นคงยิ่งขึ้น

สำหรับ ข้อ ๘๘ มีข้อความว่า

ศีลไม่มีที่สุดนั้นเป็นไฉน

ศีลไม่มีที่สุดเพราะลาภก็มี ศีลไม่มีที่สุดเพราะยศก็มี ศีลไม่มีที่สุดเพราะญาติ
ก็มี ศีลไม่มีที่สุดเพราะอวยวะก็มี ศีลไม่มีที่สุดเพราะชีวิตก็มี

คือไม่มีที่สุดเพราะลากเป็นไฉน

มีความมั่นคงมาก จนกระทั่งแม้ความคิดก็ไม่ให้เกิดขึ้นเพื่อจะลวงศึกษาบท
ตามที่ตนสมารถได้ อย่างไรก็ตามเขาจักลวงศึกษาบทแล้ว

ศิลปินไม่มีที่สุดเพราะยศนั้นเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ... เพราะเหตุแห่งยศ ... ศิลนี้เป็นศิลปะไม่มีที่สุดเพราะยศ ฯ

ศิลปินไม่มีที่สิ้นสุดเพราะภูฏานนั้นเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ ... เพราะเหตุแห่งญาติ ... ศิลนี้เป็นศิลปะไม่มีที่สิ้นสุดเพราะญาติ ฯ

คือไม่มีที่สุดเพราะอวัยวะนั้นเป็นใจ

บุคคลบางคนในโลกนี้ ... เพราะเหตุแห่งอวัยวะ ... ศิลนี้เป็นศิลปะไม่มีที่สุดเพราะอวัยวะ ฯ

ศิลปินไม่มีที่สดเพราะชีวิตนั้นเป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้ความคิดก็ไม่ให้เกิดขึ้นเพื่อลวงศึกษาบพตามทีตน
สมาทนไว้ เพราะเหตุแห่งชีวิต เพราะปัจจัยแห่งชีวิต เพราะการณแห่งชีวิต อย่างไร
เขาก็ลวงศึกษาบพแล้ว ศีลนี้เป็นศีลไม่มีที่สุดเพราะชีวิต

ศิลปะเห็นปานนี้เป็นศิลปะไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย วิชาญชุน
สรสรเสริญ อันตณหาและทิวภูมิไม่จับต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความ
เดือดร้อน เป็นที่ตั้งแห่งความปราโมทย์ เป็นที่ตั้งแห่งปิติ เป็นที่ตั้งแห่งความระงับ

เป็นที่ตั้งแห่งความสุข เป็นที่ตั้งแห่งสมาธิ เป็นที่ตั้งแห่งยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อม
เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ
ระงับ เพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว ศิลนี้เป็น
อปริยัตตศิลป์

กว่าจะบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบัน จะต้องอบรมขัดเกลามากมายเหลือเกิน
แม้แต่ในเรื่องของศีล ซึ่งไม่มีที่สุดเพราะชีวิต เป็นศีลที่ วัณณฺชนสฺสรเสริญฺ อันทณฺหา
และทิกฺขณฺโณไม่จำเป็น ไม่ใช้รักษาศีลเพื่อต้องการอานิสงส์ คือ การเกิดในสวรรค์ชั้น
ต่าง ๆ หรือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณ์ แต่ว่าเป็นผู้ที่อบรมเจริญมรรคมีองค์
๘ เพื่อจะให้ศีลนั้นเป็นศีลที่ ตณฺหาและทิกฺขณฺโณไม่จำเป็น ... เป็นที่ตั้งแห่ง
ยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด
เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้อย่างยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพานโดย
ส่วนเดียว ศิลนี้เป็นอปริยัตตศิลป์

ถ. พระพุทธองค์มีเทศนาไว้บ้างหรือไม่ว่า เมื่อภัยเกิดขึ้นกับผู้หนึ่งผู้ใด ก็ให้
ยอมรับเอา โดยที่ไม่ต้องป้องกันตัวอะไรเลย เจริญสติไปเรื่อย เจริญเมตตาไปเรื่อยว่า
จงเป็นสุขเถิด อีกฝ่ายก็ดีเอา ๆ ฝ่ายนี้ก็บอกว่าจงเป็นสุขเถิด ๆ โดยไม่ต้องป้องกันตัว
อะไรเลย

สุ. ต้องแยกกัน เรื่องป้องกันเป็นเรื่องหนึ่ง เรื่องที่ป้องกันไม่ได้ เป็นอีกเรื่อง
หนึ่ง ถ้าไม่ป้องกัน ชีวิตจะมีค่าอะไร จะเหลืออะไรสำหรับที่จะเจริญมรรคมีองค์ ๘ ได้
เรื่องป้องกันนั้น ต้องป้องกันแน่ แต่ถ้าป้องกันไม่ได้แล้ว ไม่ควรจะมีความอาฆาตใน
บุคคลนั้น ใน กกจฺรูปมสูตร เรื่องป้องกันเป็นเรื่องธรรมดา เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีความ
ไม่ใช่ให้เป็นอกุศล หรือว่าให้ล่วงเป็นอกุศลกรรม ไม่ให้ศีลขาด ศีลทะลุ

ถ. ในสูตรต้น ๆ ตามพญฺญชนะที่อาจารย์บรรยายว่า ผู้ที่ถวายปัจจัยแก่
พระพุทธเจ้า อานิสงส์จะมากกว่าถวายพระปัจเจกพระพุทธเจ้า ผู้ที่ถวายแก่สงฆ์ อานิสงส์
ก็จะมากกว่าผู้ถวายแก่พระพุทธเจ้า และผู้ที่สมทานศีล ถวายปัจจัยแล้ว อานิสงส์ก็
จะมากกว่าผู้ที่ถวายแก่สงฆ์อีก ฉะนั้น ทุกวันนี้ผมไปทอดผ้าป่าก็ดี ทอดกฐินก็ดี

ส่วนมากก็ได้ถวายแต่องค์ผ้าป่า หรือถวายองค์กฐินเท่านั้น แต่ไม่ได้สมาทานศีลเลย ปฏิบัติแบบนี้จะเป็นการบกพร่องไหม

สุ. ไม่ได้สมาทานศีล แต่ประพฤติกุศลหรือเปล่า นี่เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเหตุว่าศีลมีหลายอย่าง สมาทาน หมายความว่าเจตนาที่จะวิริยกุศล การสมาทาน ไม่ใช่เป็นการบังคับ เป็นเจตนาของบุคคลนั่นเองที่ต้องการที่จะวิริยกุศลกรรม

๓๒๗

สุ. สมาทานศีล ไม่ใช่เพียงแค่พูดตาม แต่มีเจตนาจริง ๆ ที่จะรักษาศีล ประพฤติตาม และวิริยอุตสาหะ ถ้าเป็นเพียงการพูดตาม ช่วงหนึ่งเท่านั้น ตามระเบียบประเพณี ไม่ใช่เจตนาจริง ๆ ก็ไม่มีความมั่นคงที่จะประพฤติกฎปฏิบัติต่อไป

เพราะฉะนั้น ถ้าจะใช้ภาษาบาลี ควรที่จะเข้าใจภาษาบาลีด้วย อย่างอุบาสก อุบาสิกา อาจจะมีเจตนาที่จะรักษาศีล ๕ แต่เพราะความไม่รู้ ก็ไปรับศีล ๘ ก็ได้ แต่ ถ้าเป็นเรื่องของเจตนาแล้ว หมายความว่าความตั้งใจที่จะสมาทาน ประพฤติตามศีล ข้อนั้น ๆ ซึ่งเรื่องของการที่จะล่วงศีลหรือไม่ แม้ว่าจะสมาทานแล้ว ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถที่จะบังคับบัญชาได้ เพราะเหตุว่าแล้วแต่เหตุปัจจัยที่จะเกิดขึ้นในขณะนั้น

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เสทกสูตรที่ ๑ มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุภะชื่อเสทกะ ใน สุภะชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว คนจันทาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ ขึ้นตั้งไว้แล้วเรียกศิษย์ชื่อเมทกเถลิกะมาบอกว่า ดูกร เมทกเถลิกะ ผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอกของเรา

เมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์รับคำของนักไต่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอกของ อาจารย์ ครั้นนั้นแล คนจันทาลนักไต่ราวจึงพูดกะเมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกร เมทกเถลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน เราทั้งสองต่างคุ้มครอง กันและกัน ต่างรักษากันและกันอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจาก ราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์

ไม่ได้มุ่งรักษาตัวเองเลยใช่ไหม มุ่งรักษาคนอื่น และให้คนอื่นรักษาตน ถ้าเป็น อย่างนั้นจะสำเร็จไหม

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จะเป็นอย่างนั้นหามิได้ ท่านจงรักษาดนผมก็จักรักษาดน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาดนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะจักได้ลาภ และจักลงจากไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เหตุผลในข้อนี้มีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมทกเถลิกะได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาดน พึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาดน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่นอย่างไร

ที่ชื่อว่ารักษาผู้อื่น ด้วยการสละเสพ ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาดนอย่างไร

ที่ชื่อว่ารักษาดน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความเอ็นดู บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาดน อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาดน พึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาดน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาดน

ที่ว่า พึงเสพสติปัฏฐานด้วยคิดว่า เราจักรักษาดน เพื่อขัดเกลากิเลสของตน ถ้ากิเลสของตนเบาบางแล้ว จะชื่อว่ารักษาบุคคลอื่นได้ไหม คนอื่นย่อมจะไม่ได้ถูกเบียดเบียนด้วยการกระทำของผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าบุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน

มุ่งที่จะขัดเกลากิเลสเพื่อรักษาตน เมื่อกิเลสของบุคคลนั้นเบาบางแล้ว ย่อมชื่อว่า รักษาบุคคลอื่น เพราะว่าจะจะไม่เบียดเบียนบุคคลอื่นด้วย

ถ. การงดเว้นโดยไม่มีเจตนา อย่างสุรานี้ผมไม่ต้องการ ไม่ชอบ ก็ไม่มีเจตนาที่จะเว้น แต่ก็เว้นโดยปริยาย อย่างนี้ถือว่าครบศีล ๕ หรือเปล่า

สุ. ความประพฤติเป็นไปอยู่แล้วโดยธรรมชาติ โดยปกติที่จะไม่เป็นผู้เสพสุรา เป็นการเว้นอยู่ในตัว เพราะเหตุว่าไม่ล่ง

ที่ว่าไม่ต้องการนั้น คืออะไร ที่ว่าไม่ต้องการ กับ ที่ว่าต้องการและเกิดไม่ต้องการขึ้น ต้องการที่จะวิริติ หรือเว้น ก็โดยนัยเดียวกัน แล้วแต่ว่าเป็นปกติ หรือว่าต้องอาศัยการเสพจนชิน และเกิดความคิดที่จะเลิก ที่จะวิริติขึ้น

ต่างกันที่ บุคคลหนึ่งเป็นผู้ที่เสพจนชิน และเกิดเจตนาที่จะวิริติ แต่อีกบุคคลหนึ่ง แม้ว่าจะไม่เป็นผู้ที่เสพจนชิน แต่ก็ไม่ได้ต้องการ ซึ่งความไม่ต้องการ ก็เป็นเจตนาอยู่แล้ว

ถ. ยุงกัดมากจนทนไม่ไหว ตบยุงจนสิ้นชีวิต ผลสุดท้ายผมก็เวทนาขุติตาย อยากจะทราบว่ามีศีลหรือยัง

สุ. ผิดแน่นอน ปาณาติบาต ต่อไปอาจจะเกิดเจตนาที่จะวิริติ และสังวรถ้าสติปัฏฐานเจริญเนื่อง ๆ บ่อย ๆ สติก็มีความชำนาญที่จะเกิดขึ้น และวิริติทุจริตได้ แต่ขณะใดที่กระทำทุจริตกรรม ขณะนั้นสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม

ถ. (ฟังไม่ชัด)

สุ. ท่านผู้ฟังพยายามที่จะได้กุศล ด้วยการคิดว่า การทำลายยุงน่าจะเป็นประโยชน์ เพราะว่าจะไม่ทำให้แพร่เชื้อโรค จะคิดอย่างไรได้หลายอย่าง แต่ให้ทราบว่า ขณะนั้นสติเกิดขึ้นจะรู้ว่า เป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต

บางท่านอาจกล่าวว่า ท่านเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน แต่ยังมีอาการล่งศีลข้อปาณาติบาต แต่ให้ทราบว่า สติเกิดขึ้นเล็กน้อย ชั่วขณะ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และดับไปอย่างรวดเร็ว ความเป็นตัวตนเกิดต่อ จึงทำให้

กระทำทุจริตกรรม ปาณาติบาตในขณะนั้น เพราะว่าสติในขณะนั้นไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมสืบต่อไปที่จะปรากฏว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรมเท่านั้น แต่ความเป็นตัวตนแทรกขึ้นทันที เป็นสัตว์ เป็นยุง เป็นคน เป็นตัวตน จึงกระทำทุจริตกรรมลงไป

เพราะฉะนั้น แม้ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ล่วงศีลข้อปาณาติบาตในขณะใด หมายความว่า แม้สติจะเกิดขึ้นชั่วขณะสองขณะ แต่สตินั้นไม่สืบต่อไปที่จะรู้ในสภาพที่ปรากฏว่า เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม แต่มีความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล จึงกระทำทุจริตกรรมได้

ได้ทราบจากท่านผู้ฟังบางท่านว่า มีท่านผู้ศึกษาธรรมท่านหนึ่ง ท่านกล่าวว่า ท่านฟังเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนาไปอย่างนั้นเอง คือ ฟังไปเฉย ๆ เพราะรู้สึกว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ในเมื่อตัวท่านเป็นผู้ที่ได้ศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ และได้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก ทั้งฝ่ายคัมภีร์ยัมก ปฏฐาน วิภังค์ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ท่านก็รู้สึกว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้น เป็นเรื่องธรรมดา เล็กน้อย ไม่ลึกซึ้ง หรือว่าไม่เหมือนกับที่ท่านได้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก

การที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะได้รับประโยชน์จากการฟังธรรม หรือการศึกษาธรรม แม้อภิธรรมปิฎกก็ตาม หรือธรรมส่วนอื่น คือ พระวินัยปิฎก และพระสุตตันตปิฎก ก็ด้วยการมนสิการของบุคคลนั้น คือ จะได้รับประโยชน์มากน้อยต่างกัน ตามควรแก่มนสิการของบุคคลนั้น

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า การศึกษาธรรม ไม่ว่าจะเป็นพระวินัยก็ตาม พระสุตตันตปิฎกก็ตาม พระอภิธรรมมัตถสังคหะ หรือพระอภิธรรมปิฎกก็ตาม จุดประสงค์นั้นเพื่ออะไร ถ้าท่านศึกษาพระอภิธรรม ท่านก็จะศึกษาเรื่องของจิตปรมัตถ์ เจตสิกปรมัตถ์ รูปปรมัตถ์ นิพพานปรมัตถ์ จิตมีประเภทต่าง ๆ มากมาย เป็นกามาวจรจิต เป็นไปกัปปรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นรูปาวจรจิต เป็นจิตที่เจริญอบรมความสงบจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จนกระทั่งบรรลุถึงอัปปนาสมาธิ เป็นฌานจิต และเจตสิกก็มีมากมาย

ซึ่งที่ได้ศึกษามาแล้วทั้งหมด ประโยชน์อย่างยืงคืออะไร

เรียนเรื่องของจิต เจตสิก รูปแล้ว แต่ประโยชน์อย่างยืงจริง ๆ ไม่ใช่เพียงรู้เรื่องของจิต เจตสิก รูป ในเมื่อทุกขณะที่มีชีวิตอยู่ มีจิต เจตสิก และรูป จึงเป็นสิ่งที่ควร จะศึกษาในลักษณะของจิต เจตสิก รูปที่ปรากฏ ให้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร

ไม่ใช่เพียงตามเหตุ ตามผล ตามที่ได้ศึกษาเท่านั้น แต่ในขณะที่จิต เจตสิก รูปชนิดใดมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏ ก็ควรจะได้ศึกษาด้วยการสำเนียง สังเกต ด้วยสติที่ระลึกรู้ในลักษณะของนามธรรม ในลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อความ สมบูรณ์ของปัญญาที่จะได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ

ไม่ใช่เพียงแต่การฟัง และมีความรู้กว้างขวางในเรื่องของจิต เจตสิก รูป แต่ไม่ ระลึกรู้ลักษณะของจิต เจตสิก รูปที่เกิดปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เพียงศึกษาปรมาตมธรรม ไม่สมบูรณ์ด้วยความเห็นถูกในธรรม ตราบใดที่สติไม่เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ให้ถูกต้องตรงตาม ที่ ได้ศึกษามา

สำหรับประโยชน์จริง ๆ ของการศึกษา คือ ในขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะ ของนามธรรม จะเป็นจิตหรือจะเป็นเจตสิกก็ตาม หรือระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรม โดยอาศัยปัญญาที่เกิดจากการฟัง การศึกษาขั้นปริยัติ ทำให้เข้าใจ และสามารถที่จะ ละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ไม่ใช่เพียงฟัง แต่ว่าเมื่อ ฟังแล้วเข้าใจ ก็อบรม เพื่อให้ปัญญาเจริญขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ใน ลักษณะของสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงได้

ถ. ธรรมของพระพุทธองค์ทุกประการ ประกอบด้วย ๓ ชั้น สตินี้มี ๓ ชั้น ไหม ชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูง คือ โดยปกติจะมี ๓ ชั้นไหม

สุ. สติเป็นโสภณธรรม ขณะใดที่สภาพของจิตที่เป็นกุศลเกิดขึ้น ขณะนั้นก็
มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะฉะนั้น สติที่ระลึกเป็นไปในทาน ที่ทำให้เกิดการให้
การสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น ในขณะนั้นก็เป็นสติขั้นทาน

ในขณะที่ระลึกเป็นไปในศีล ทางกาย ทางวาจา ขณะนั้นก็เป็นสติขั้นศีล

ขณะที่จิตไม่สงบ เป็นอกุศล และระลึกได้ เห็นว่าไม่ควรที่จะปล่อยจิตให้เป็น
อกุศล มีความเพียร มีปัญญารู้ว่า ทำอย่างไรจิตจึงจะสงบจากอกุศลได้ นั่นก็เป็นสติ
ขั้นยับยั้ง หรือว่าไม่ให้จิตเป็นไปในอกุศล เป็นขั้นของสมาธิ และสูงที่สุดยิ่งกว่านั้น
คือ การอบรมสติปัญญา เพื่อให้ปัญญาชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. การศึกษาธรรมของกระผมไม่ผ่านครูบาอาจารย์ ศึกษาจากธรรมบท
เป็นพื้น แต่การเจริญสติปัญญา ผมเคยมีโอกาสดำเนินคำแนะนำจากท่านอาจารย์ สมัย
ผมอายุ ๑๗ ท่านให้ผมท่องมหาสติปัฏฐาน และท่านก็พูดว่า ให้เจริญไว้ ๗ ปีต้อง
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ท่านว่าไว้อย่างนั้น ผมท่องมาได้ปีหนึ่งแล้ว รู้ว่าไม่จริง เพราะ
การท่องแบบนกแก้วนกขุนทองนั้น ไม่ได้ทำให้บรรลุมรรคผล ผมก็เลิก

สุ. ท่านผู้ฟังคงเจริญสติไปด้วยได้ใช่ไหม ระหว่างที่ฟัง ทุกอย่างเป็นธรรม
กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ แม้แต่ท่านผู้พูดเอง
ถ้าเข้าใจเรื่องลักษณะของสติปัฏฐาน ในขณะนั้น สติก็ระลึกรู้ลักษณะของนามบ้าง
รูปบ้าง ทางตาบ้าง หรือทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจ
บ้าง

ก็เป็นเรื่องสภาพของจริงซึ่งอาศัยความเข้าใจที่เกิดจากการฟัง และก็ได้รับ
ประโยชน์จริง ๆ จากการศึกษาศาสนา โดยขั้นที่สติระลึก รู้ เพื่อการประจักษ์ในลักษณะ
ของธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับเรื่องประโยชน์ของการศึกษาศาสนา ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่ฟัง และมนสิการ
ในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในพระวินัยปิฎก ในพระสุตตันตปิฎก หรือพระ
อภิธรรมปิฎกก็ตาม ก็ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งสิ้น

มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ โกสัมพียสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารโฆสิตาราม เขตพระนคร โกสัมพี สมัยนั้น พวกภิกษุในเมืองโกสัมพีเกิดขัดใจ ทะเลาะ วิวาท เสียตีสักกันและกันด้วยปากเพียงดั่งว่าหอกอยู่ ไม่แย้งกันและกันให้เข้าใจ ไม่ปรารภความเข้าใจกัน ไม่แย้งกันและกันให้ปรองดอง ไม่ปรารภความปรองดองกัน

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม ๖ ประการ อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นพวกเดียวกัน

เป็นเรื่องสำคัญหรือเปล่า หรือไม่สำคัญ พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงฟังเฉย ๆ เป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญ หรือว่ามีอรรถอะไรที่เป็นสิ่งสำคัญ เพราะเหตุใดภิกษุจึงทะเลาะวิวาทกัน ต้องมีเหตุไฉน ถ้าไม่มีเหตุ ก็ไม่ทะเลาะไม่วิวาทกันแน่ แต่เมื่อทะเลาะวิวาท ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ นี่เป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิ่งที่มีจริง เป็นจริงในชีวิตประจำวัน ตราบใดที่บุคคลทั้งหลายยังมีกิเลสอยู่ ไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือภิกษุก็ตาม อกุศลธรรมและอกุศลกรรมต่าง ๆ ก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นไปตามกำลังของกิเลสนั้น ๆ

พระธรรมที่จะทรงแสดงต่อไป ก็เพื่อเกื้อกูลแก่การดับกิเลสให้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท เพื่อจะได้ไม่ทะเลาะ ไม่วิวาทกัน เพื่อจะได้ปรองดองกัน เพราะฉะนั้นพระธรรมเทศนาทั้งหมดไม่ใช่เล็กน้อย เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ถ้าท่านผู้ฟังจะมนสิการในเหตุในผลที่ได้ทรงแสดง

ธรรม ๖ ประการ อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นพวกเดียวกัน ธรรม ๖ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรม อันประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ประการที่ ๒ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจีกรรม อันประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ

ประการที่ ๓ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา
ในเพื่อนสหพหุมาจารีทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ

เพราะเหตุว่ากิเลสมีมาก บางครั้งทางกายไม่ล่วงออกไป ทางวาจาก็ไม่ล่วง
แต่ทางใจยังมี เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคผู้ทรงตรัสรู้เรื่องของกรรมทั้งปวง จึงทรง
แสดงธรรมเพื่อการขัดเกลา เพื่อการละทั้งกายกรรม ทั้งวจีกรรม และมโนกรรมด้วย

๓๒๘

ประการที่ ๔ แบ่งปันลาภที่เกิดขึ้นโดยธรรม ได้มาโดยธรรม ที่สุดเป็นลาภสักว่าอาหารที่เนื่องในบาตร ก็บริโภคน้ำโดยไม่เกียดกันไว้เพื่อตน บริโภคเป็นสาธารณะกับเพื่อนสหพรหมจารีผู้มีศีล

ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาถึงจิตใจของแต่ละบุคคล จะเห็นได้ว่า เรื่องของลาภย่อมเป็นที่ปรารถนาของบุคคลอื่นด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะตัวท่านเท่านั้น หรือว่าลาภแม้สักว่าอาหารที่เนื่องในบาตร ก็จัดว่าเป็นลาภสำหรับภิกษุ ที่ไม่ควรจะบริโภคโดยเกียดกันไว้เฉพาะตน แต่ควรบริโภคเป็นสาธารณะกับเพื่อนสหพรหมจารีผู้มีศีล นี่เป็นกุศลใหม่ การที่จะระลึก นึกถึงจิตใจ ความปรารถนาของบุคคลอื่น แม้ในลาภสักว่าอาหาร ก็กระทำให้เป็นประโยชน์ได้ เป็นการขัดเกลากิเลสให้เบาบาง

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพิจารณาในเรื่องของการขัดเกลากิเลสของตน พระธรรมทั้งหมดจะเกื้อกูลให้ท่านค่อย ๆ น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ ทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ เป็นการทำให้กิเลสเบาบาง และสามารถที่จะอบรมเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น

ประการที่ ๕ ถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน ในศีลเช่นนั้นกับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย คือ ศีลไม่ขาด ไม่เป็นช่อง ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันท่านผู้รู้สรรเสริญทั้งในที่แจ้งและในที่ลับอยู่

ถ้าจะไม่วิวาทกัน ไม่ทะเลาะกัน ก็ต้องเป็นผู้มีศีลเสมอกัน คือ เป็นผู้ที่ศีลไม่ขาด ไม่เป็นช่อง ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันท่านผู้รู้สรรเสริญทั้งในที่แจ้งและในที่ลับอยู่

ประการที่ ๖ ถึงความเป็นผู้เสมอกันด้วยทิวาสูติ อันไกลจากข้าศึกกับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย

นี่เป็นข้อที่สำคัญที่สุด คือ ในเรื่องของความเห็นถูก ถ้ามีความเห็นผิดก็เป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทกันได้ เพราะฉะนั้น การที่จะขัดเกลากิเลสจะต้องเป็นผู้ที่เสมอกันด้วยทิวฐิ ในความเห็นที่ถูกต้องเช่นเดียวกันด้วย ซึ่งข้อความนี้ ในพระไตรปิฎกได้อธิบายความหมายของทิวฐิ อันไกลจากกิเลส

ข้อ ๕๔๓

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ทิวฐิอันไกลจากกิเลสเป็นข้าศึก เป็นนินยานิกรรมนำออกซึ่งบุคคลผู้ทำตามนั้น เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างเปล่าก็ดี ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า

เรามีจิตอันปริยฐานกิเลสใดกลุ่มรุมแล้ว ไม่พึงรู้เห็นตามความเป็นจริง ปริยฐานกิเลสในภายในนั้น ที่เรายังไม่ละได้มีอยู่หรือหนอ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุมีจิตอันกามระกุ่มรุม ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

มีจิตอันพยาบาทกลุ่มรุม ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

มีจิตอันถีนมิทธะกลุ่มรุม ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

มีจิตอันอุทธัจจกุกกักจะกลุ่มรุม ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

มีจิตอันวิจิกิจฉากกลุ่มรุม ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

เป็นผู้ชวนชวายในการคิดเรื่องโลกนี้ ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

เป็นผู้ชวนชวายในการคิดเรื่องโลกหน้า ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุมแล้วเทียว

รู้สึกตัวบ้างไหม เมื่อสักครู่นี้จิตอันปริยฐานกิเลสประเภทไหน นี่คือ ประโยชน์ของการฟังธรรม ประโยชน์ของการศึกษาธรรม อย่าให้เป็นเพียงศึกษาเรื่องปริยฐานกิเลส แต่ว่าควรที่สติจะระลึกไว้ในลักษณะของจิตที่ประกอบด้วยปริยฐานกิเลส

ข้อความต่อไปมีว่า

และเกิดขัดใจ ทะเลาะวิวาท เสียตีสักและกันด้วยปากเพียงดั่งว่าดอกอยู่ก็ชื่อว่า มีจิตอันปริยฐานกิเลสกลุ่มรุ่มแล้วเทียว

ท่านผู้ฟังเคยทะเลาะกับใครบ้างหรือเปล่า เคยมีวาจาขัดแย้งกับใครบ้างหรือเปล่า ในเรื่องอื่น หรือว่าในเรื่องของธรรมก็ได้ เป็นผู้ที่มักติระลึกรู้ลักษณะของสภาพของจิต นามธรรม และรูปธรรมที่เป็นปัจจัยของการทะเลาะขัดแย้งในขณะนั้นบ้างหรือเปล่า ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นที่กำลังปรากฏ เมื่อไรปัญญาจึงจะรู้ชัดว่า แม้ขณะนั้นก็ไม่ใช่อัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรม ไม่ว่าจะเป็นกามราคะ หรือพยาบาทะ ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

เชื้อของกิเลสยังมี เป็นปัจจัย เมื่อได้รับกระทบกับอารมณ์ ก็เกิดการทะเลาะวิวาท ขัดแย้งในขณะนั้น แต่สติสามารถจะระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตรงตามความเป็นจริงในขณะนั้น จึงเป็นผู้ที่สามารถที่จะรู้จริง และละกิเลสได้ เป็นการศึกษาธรรมเพื่อประโยชน์ คือ การรู้ชัดด้วยการประจักษ์ในสภาพลักษณะของธรรมตามที่ได้ศึกษามาแล้ว

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุณั้ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เรามีจิตอันปริยฐานกิเลสใดกลุ่มรุ่มแล้ว ไม่เพียงรู้เห็นตามความเป็นจริง ปริยฐานกิเลสในภายในนั้นที่เราจะละไม่ได้แล้ว มิได้มีเลย จิตเราที่ตั้งไว้ดีแล้ว เพื่อดำรงธรรมทั้งหลาย ปัญญาที่ ๑ เป็นอริยะ เป็นโลกุตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันภิกษุณั้นบรรลุแล้ว

ผลทั้งหลายต้องตรงตามเหตุ ที่จะเป็น ญาณที่ ๑ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันภิกษุเหล่านั้นบรรลุแล้ว ก็เพราะ จิตตั้งไว้ดีแล้ว เพื่อตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย

ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏัพพะ เป็นกามฉันทะ เป็นสัจจะ เป็นของจริง เพราะฉะนั้น จิตที่ตั้งไว้ดีแล้ว เพื่อตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย คือสภาพธรรมที่เกิดปรากฏแล้ว ตามปกติ ตามความเป็นจริงนั่นเอง

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเสพเจริญ ทำให้มากซึ่งทิวฏฐินี ย่อมได้ความระงับเฉพาะตน ย่อมได้ความดับกิเลสเฉพาะตนหรือหนอ

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งทิวฏฐินี ย่อมได้ความระงับเฉพาะตน ย่อมได้ความดับกิเลสเฉพาะตน นี้ญาณที่ ๒ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

ผลทั้งหลายย่อมมาจากเหตุ คือ ต้องเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งทิวฏฐินี ถ้าเป็นฝ่ายกุศลธรรมแล้ว หมายความว่าถึงสัมมาทิวฏฐิ ความเห็นชอบ ตรงตามลักษณะของสภาพธรรม ถ้าเป็นอกุศล หมายความว่าถึงมิจฉาทิวฏฐิ ซึ่งในที่นี้แม้จะใช้พยัญชนะว่า ทิวฏฐิ แต่ไม่ได้หมายความว่าถึงมิจฉาทิวฏฐิ แต่หมายความว่า ความเห็นถูก เพราะอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งทิวฏฐินี ฯ

ผู้ที่เจริญอบรมสติปัญญา จนกระทั่งรู้ชัดทันทีในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ลังเลสงสัยปะปนกันในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็รู้ใช่ไหม บุคคลที่ไม่ได้เจริญอบรม ไม่ได้เสพ ไม่ได้เจริญ ไม่ได้ทำให้มาก จะไม่มีความรู้อย่างนี้ ยังมีความสงสัย ยังมีความลังเล เพราะเหตุที่ยังไม่ได้เสพ ยังไม่ได้เจริญ ยังไม่ได้ทำให้มากซึ่งการอบรมสติและความเห็นถูกอย่างนี้

ประการต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นใด สมณหรือพราหมณ์อื่นนอกธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นนั้น มีอยู่หรือหนอ

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นใด สมณะหรือพราหมณ์อื่นนอกธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นนั้นมิได้มี นีฎาณที่ ๓ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว

ผู้ที่เห็นถูก อบรมถูก เจริญถูก ก็รู้ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องว่า ความเห็นถูกอย่างนี้ที่เป็นผล ต้องมาจากเหตุ คือ การปฏิบัติ การเสพ การอบรม การเจริญที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ถ้าปฏิบัติผิด อบรมผิด เหตุผิดจะให้ผลถูก คือ การประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติ ตามความเป็นจริงได้ไหม ขณะนี้ผู้ที่อบรมถูก เจริญถูก มีความเห็นถูก ก็รู้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป การเห็นไม่เที่ยง สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่เที่ยง การได้ยินไม่เที่ยง เสียงที่ปรากฏทางหูไม่เที่ยง นามรูปที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งหมดไม่เที่ยง

ผู้ที่ได้เจริญอบรมความเห็นที่ถูกต้อง ก็ประจักษ์ความจริงของสภาพธรรมด้วยสติและปัญญาที่อบรมเจริญ จนกระทั่งมีความรู้ประจักษ์ในสภาพธรรมนั้นแล้ว เพราะฉะนั้น ก็ย่อมรู้ชัดว่า ถ้าสติไม่เกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่เป็นของจริงที่กำลังปรากฏตามปกติ ไม่มีวันไหนเลยที่ปัญญาสามารถที่จะคมกล้า รู้ชัด แทะตลอดในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม ที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เหตุต้องตรงกับผล ด้วยเหตุนี้ พระอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นใด สมณะหรือพราหมณ์อื่นนอกธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยทิวฏฐิเช่นนั้นมิได้มี นีฎาณที่ ๓ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปแก่พวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว

ประการต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ประกอบด้วยธรรมตาเช่นใด ถึงเราก็กประกอบด้วยธรรมตาเช่นนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ ประกอบด้วยธรรมดาอย่างไร
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดานี้ของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ คือ ความออกจากอาบัติเช่นไรย่อมปรากฏ อริยสาวกย่อมต้องอาบัตินั้นบ้างโดยแท้ ถึงอย่างนั้น
อริยสาวกนั้นรับแสดง เปิดเผย ทำให้ตื่น ซึ่งอาบัตินั้น ในสำนักพระศาสดา หรือ
เพื่อน สพรหมจารีที่เป็นวิญญูชนทั้งหลาย ครั้นแสดงเปิดเผย ทำให้ตื่นแล้ว ก็ถึงความสำรวมต่อไป

เปรียบเหมือนกุมารที่อ่อน นอนหงาย ถูกถ่านไฟด้วยมือ หรือด้วยเท้าเข้าแล้ว
ก็ชักหนีเร็วพลัน ฉะนั้น อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ
ประกอบด้วยธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น นิฎาณที่ ๔ เป็น
อริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปแก่พวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

นี่เรื่องของศีลหรือเปล่า ศีล คือความเป็นปกติทางกาย ทางวาจา ความ
ประพฤติกาย ทางวาจา อยู่ด้วยกัน เห็นกัน สนทนากัน เคยสังเกตความ
ประพฤติกายบ้างไหมว่า เหมือนกันหรือเปล่า หรือว่าปกปิดความผิดไว้มาก ๆ แทนที่
จะเปิดเผย รับผิดชอบต่อสิ่งที่ผิดว่าผิด และสำรวมต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธรรม เรื่อง
ของพระวินัย ผู้ที่รู้ว่าผิด รับผิด รับผิดชอบ เปิดเผย เพื่อที่จะได้เป็นบุคคลที่ถูกทัณฑ์ที่
ได้แสดงแล้วว่าผิด แต่ถ้ายังไม่แก้ ยังไม่เปิดเผย ยังเก็บความผิดนั้นไว้อยู่ ก็จะเป็น
ความถูกไม่ได้

ถ้าเป็นปุถุชน ผิดไปแล้ว ก็อยากจะผิดเลยไป ไม่ค่อยอยากจะแก้ หรือว่า
บางท่านก็เสียดายในการปฏิบัติผิดที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว บางท่านก็หลายปี ไม่อยากจะทิ้ง
เพราะว่าได้ปฏิบัติผิดไปแล้วมาก เพราะฉะนั้น ก็เสียดาย แต่ไม่ทราบว่าจะประโยชน์ที่
ต้องการในชีวิตนั้นคืออะไร ประโยชน์จริง ๆ ควรจะเป็นความเห็นถูกต้องในพระธรรม
วินัย เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อการประจักษ์ เพื่อการรู้ชัดตามความเป็นจริงของ
สภาพธรรมนั้น แต่ไม่ใช่เป็นการหลอกตัวเองให้สบายใจว่า ได้ปฏิบัติแล้ว ผลจะผิดจะ
ถูกประการใด ก็ไม่พยายามที่จะพิจารณาสอบสวน เทียบเคียงให้ถูกต้อง เพื่อที่จะได้
ละผลที่ผิด หรือข้อปฏิบัติที่ผิดเสีย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ประกอบด้วยธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ประกอบด้วยธรรมดาอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดานี้ของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ คือ อริยสาวกถึงความขวนขวายในกิจใหญ่น้อยที่ควรทำอย่างไรของเพื่อนสหพรหมจารีโดยแท้ ถึงอย่างนั้น ความเพ่งเล็งกล้าในอริศีลสิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขาของอริยสาวกนั้นก็มิอยู่

เปรียบเหมือนแม่โคลูกอ่อน ย่อมเล็มหญ้ากินด้วย ชำเลียงดูลูกด้วย ฉะนั้น อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิประกอบด้วยธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น นิฎาณที่ ๕ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

เล็มหญ้ากินด้วย เป็นผู้ที่เจริญข้อปฏิบัติธรรม ชำเลียงดูลูกด้วย คือ เพ่งเล็งในอริศีลสิกขา ในอริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขาของเพื่อนสหพรหมจารีว่า มีความปฏิบัติถูก มีความเห็นถูก มีความเข้าใจถูกอย่างไร ผิดถูกอย่างไร เพื่อการเกื้อกูล

นี่เป็นกิจใหญ่น้อยที่ควรทำของเพื่อนสหพรหมจารีโดยแท้ เป็นสิ่งที่ควร หรือไม่ควรกระทำ สำหรับพระอริยเจ้า

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ประกอบด้วยพละเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยพละเช่นนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ประกอบด้วยพละอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พละนั้นของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ คือ อริยสาวกนั้นเมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบัณฑิตแสดงอยู่ ทำให้มีประโยชน์ ทำให้ไวในใจกำหนดด้วยจิตทั้งปวง เจียสโตพึงธรรม อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลถึงพร้อม

ด้วยทิฏฐิ ประกอบด้วยพละเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยพละเช่นนั้น นี่ญาณที่ ๖
เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

เพราะฉะนั้น พละของผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า ถ้าผู้ใดยังไม่ถึง ก็ควรที่จะอบรม
บำเพ็ญเจริญให้ถึง

๓๒๙

ผู้ที่เห็นคุณค่าของพระธรรม ไม่มีเลยที่จะคิดว่า ส่วนหนึ่งส่วนใดของพระธรรมเล็กน้อย พระธรรมเป็นประโยชน์ทั้งสิ้น โดยเฉพาะผู้ที่เห็นพระอริยบุคคล เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบัณฑิตแสดงอยู่ ทำให้มีประโยชน์ ทำไว้ในใจ กำหนดด้วยจิตทั้งปวง เจียใตฟังธรรม เพราะรู้ว่าพระธรรมทั้งหมดมีคุณค่า ควรแก่การที่จะฟัง ไตร่ตรอง น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ

ไม่ใช่ฟังเฉย ๆ แต่ฟังเพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงคุณธรรมนั้น ๆ เมื่อประกอบด้วยความคุณธรรมอย่างนั้นแล้ว จะเห็นคุณค่าของพระธรรมทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า เป็นสิ่งที่เกื้อกูล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ทั้งสิ้น แม้ในพระสูตรนี้เป็นคุณธรรมของพระอริยสาวก ที่ท่านประกอบด้วยผลอย่างไร ธรรมอันเป็นธรรมดาอย่างไร

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ ประกอบด้วยผละเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยผละเช่นนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ ประกอบด้วยผละอย่างไร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พละนี้ของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ คือ อริยสาวกนั้น เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบัณฑิตแสดงอยู่ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ปราโมทย์ อันประกอบด้วยธรรม อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวาฐิ ประกอบด้วยผละเช่นใด ถึงเราก็ประกอบด้วยผละเช่นนั้น นี้ญาณที่ ๗ เป็นอริยะ เป็นโลกุตตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว

พระอริยเจ้าท่านฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคประกาศแล้ว เข้าใจในอรรถในความหมายของพญานะนั้น ๆ อย่างคำว่า ชันถ์ สภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

รู้ความหมาย อรรถของคำว่า ชันถ์ เพราะสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมขณะนี้ และประจักษ์ถึงความเกิดขึ้นและดับไป จะเข้าใจซึ่งถึงอรรถ ถึงความหมายที่พระผู้มีพระภาคประกาศและทรงแสดงใหม่ ก็ต้องเข้าใจซึ่งถึงอรรถที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ความหมายของพยัญชนะนั้น ไม่ใช่เป็นแต่เพียงเรื่องของสภาพธรรมเท่านั้น แต่ว่าสามารถที่จะประจักษ์จริง ด้วยการเจริญอบรม การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง และปัญญาที่สามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นอริยสาวก เมื่อฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคประกาศ แล้วเข้าใจในอรรถ เกิดความปีติปราโมทย์ ผ่องใส เพราะเหตุว่าได้รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดฟังแล้ว ไม่น้อมนำที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ก็ยังคงเป็นปุถุชนอยู่ ไม่สามารถที่จะดำเนินไปสู่ความเป็นพระอริยะได้ ถ้าเห็นว่าเรื่องการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องเล็กน้อย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาอันอริยสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ อย่างนี้ ตรวจดูดีแล้ว ด้วยอันทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการอย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยโสดาปัตติผล ฉะนั้นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล

จบโกสัมพียสูตร ที่ ๘

ผู้ที่ไม่ใช่พระอริยะ ชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคได้หรือไม่ได้ ชื่นชมยินดีได้ เพราะอะไร เพราะเห็นจริงว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคประกาศนั้น ถูกต้องด้วยเหตุผลตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ก็ชื่นชมในพระภาสิตที่เป็นสัจจะ ที่เป็นความจริง

ซึ่งเรื่องของศีลเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นเรื่องที่คุณเหมือนว่าจะประพฤติปฏิบัติตามให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ยาก แต่แม้กระนั้นก็ตาม ถ้าฟัง และเห็นคุณค่าของศีล คือ การประพฤติที่สมควร ที่เป็นสุจริตทางกาย ทางวาจาแล้ว ท่านผู้ฟังก็จะน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติขัดเกลากิเลส เพื่อให้ถึงซึ่งความดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

และถ้าสติของท่านผู้ฟังจะเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมสังนิตสังขน้อยในขณะนี้ ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ให้ทราบว่ นั่นเป็นการอบรมเจริญสติและปัญญา เพื่อให้ถึงความคมกล้าที่สามารถจะแทงตลอด และรู้ชัดในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติตนเอง

ถ. ผมเป็นนักเรียนคริสเตียนรุ่นก่อนที่เขาจะย้ายมาอยู่พระนคร ยังอยู่ปากคลองสำเหร่ ผมเป็นลูกชายคนเดียวของตระกูล กลางวันไปเรียนหนังสือ กลับมาก็ท่องไบเบิลต่าง ๆ ที่เขาให้การบ้านมา อาผมเป็นคนที่เคร่งเครียดในพระศาสนามาก เป็นผู้ที่เคร่งครัด เคร่งเครียดที่สุด เป็นห่วง เพราะหลานชายคนเดียวเป็นผู้สืบสกุล เกือบจะเป็นคริสเตียนแล้ว กลางคืนก็แทรกให้เรียนพระพุทธศาสนา แต่เป็นการเรียนพุทธศาสนาอย่างโบราณ คือ พาไปหาครูบาอาจารย์ที่ทรงคุณต่าง ๆ นับตั้งแต่ท่านเจ้าคุณสังวรภรณ์สังวรานุวงศ์เถระ ที่วัดราชสิทธิาราม และท่านเจ้าคุณเทพกวีแจ่มศาสนโสภณ ที่แปลธรรมบทไว้ทั้งหมด ที่เราอ่านเรียนกันทุกวันนี้ ผมเป็นลูกศิษย์คนสุดท้ายของท่านที่เข้าไปเรียน ท่านก็รับ ท่านส่งธรรมบทที่ท่านแปลไว้แล้ว บอกให้ไปเรียนให้คล่องก่อน ท่านจึงจะตอบทอื่น

เด็ก ๗ - ๘ ขวบ ถูกบังคับทุกวันให้ท่องธรรมบท การท่องนั้นก็ชอบกล แต่ผมหวังอามิสมากกว่า ไม่ได้ท่องด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เพราะเหตุว่าถ้าท่อง เล่าธรรมบทได้ จะมีขนม มีสตางค์ให้ ทำมาอย่างนี้เรื่อยมาจนกระทั่งอายุผมได้ ๙ ขวบ ผมจำได้แม่นย่ำ ที่เป็นเหตุให้ผมนับถือศาสนาพุทธเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ผมไม่ได้นับถือด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอะไรหรอก ไม่มีเลยจริง ๆ เป็นความสัจย์ บันไดก้าวแรก ผมนับถือศาสนาพุทธ เพราะเสียใจ หลังจากนั้นผมเชื่อ ผมได้พบอาจารย์ที่เก่งทางกัมมัฏฐาน เก่ง

ทางสมถกัมมัฏฐาน เก่งทางอาคม ทำอะไร ๆ ได้หลายอย่าง ที่มองเห็นว่าเป็นเรื่อง
ประหลาดมหัศจรรย์ น่าเลื่อมใส

จนกระทั่ง ๑๗-๑๘ ได้พบพระอาจารย์ที่ท่านแนะนำให้จำเจริญสติปัฏฐาน แต่
การจำเจริญของท่านไม่มีอะไรหรอก ให้ท่อง บอกว่า ให้ท่อง จำเจริญไว้เถอะ ๗ ปีเต็ม
สำเร็จเป็นพระอรหันต์แน่ ที่แรกผมก็เชื่อ เพราะเหตุว่าไม่มีการยั้งคิดไตร่ตรองอะไร
ท่องไปได้ปีหนึ่ง ตรองไปตรองมาไม่ถูกหลักที่พระพุทธองค์สอน พระพุทธองค์ท่านสอน
ให้ปฏิบัติ ไม่ใช่ให้ภาวนาแล้วสำเร็จ นี่เป็นการทำสมถกัมมัฏฐาน ผมก็เข้าใจดี เข้าใจ
เอง การจำเจริญมหาสติปัฏฐานด้วยการท่องนี่ก็มีความสงสัย ยังเชื่อท่าน ความจริงมี
ความสงสัยมาก ความสงสัยเห็นทันตาเลย พอผมหยุดท่องได้ ๒ ปี ผมหลบการเกณฑ์ทหาร
ไปเป็นตำรวจ ผมสอบโรงเรียนตำรวจ เขาส่งมาประจำที่สันติบาล ที่นี้แหละ ที่ผมถือ
เรื่องกัมมัฏฐาน จำเจริญโดยใช้สติบ้าง อะไรบ้าง สติปัฏฐานนี้ ผมไม่ได้เรียนจาก
ครูบาอาจารย์ ใช้เปิดตำรา ฟัง พิจารณาธรรมภายใน พิจารณาธรรมภายนอก การ
พิจารณาธรรมภายนอก ผมถือว่าการงานทุกชิ้นที่ผ่านเข้ามา อยู่ในธรรมหรือไม่
ตรงไหนที่ไม่ถูกกับธรรม ผมก็หมายไว้ อย่างนี้เรื่อยไป

สุ. ท่านผู้ฟังก็คงจะทราบแล้วว่า การปฏิบัติของท่านผู้นี้พิจารณาเหตุ
ผลต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน เป็นต้นว่า ธรรมภายนอก สิ่งที่ท่านได้ยินได้
ฟัง หรือการงานในหน้าที่ที่ท่านปฏิบัติ ท่านก็เอามาสอบสวนดูว่าเป็นธรรมหรือเปล่า
ท่านถือว่าเป็นธรรมภายนอก ซึ่งความจริงแล้ว เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่
สตรระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าเพียงแต่วันหนึ่ง ๆ
พิจารณาเหตุการณตามหนังสือพิมพ์ ตามคำสั่งต่าง ๆ นั้นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน

การเจริญสติปัฏฐานต้องรู้ลักษณะของสติที่ระลึกได้ ในขณะที่เห็นทางตา
ในขณะที่ได้ยินเสียงทางหู ในขณะที่กลิ่นปรากฏทางจมูก ในขณะที่รสปรากฏทางลิ้น
ในขณะที่โผฏฐัพพะปรากฏที่กาย ในขณะที่เป็นสุข เป็นทุกข์ คิดนึกต่าง ๆ นั้นจึงจะ
เป็นสติปัฏฐาน แต่ไม่ใช่ว่าพิจารณาว่า สิ่งนั้นควรหรือไม่ควร โดยที่ไม่รู้ว่าขณะนั้น

ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏเท่านั้น เพราะฉะนั้น ที่ผ่านมาแล้วทั้งหมดนี้ ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน

ถ. ผมมาทราบทีหลัง ตั้ง ๒๐ กว่าปีที่ทำ คือ ทำอย่างนี้ผิด ลงเหวไปเลย พุดตามตรง เพิ่งมาสว่างกระจ่างแจ้งดี ก็เมื่อได้รับฟังคำบรรยายของท่านอาจารย์ทางวิทยุ

สุ. คงจะมีท่านผู้ฟังอีกหลายท่าน ซึ่งอาจจะคิดว่า ท่านได้เจริญสติปัฏฐานแล้ว โดยการตรึก คิดนึก ไตร่ตรองสภาพธรรมต่าง ๆ แต่นั่นไม่ใช่ลักษณะของสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสติปัฏฐาน จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละทาง แต่ละลักษณะ

สติปัฏฐานเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน เรื่องของศีลก็เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งโดยมากท่านผู้ฟังที่อยากจะรักษาศีล ถือศีล จะเป็นเพราะท่านต้องการอันสงฆ์ที่ดี หรือท่านคิดว่าในขณะที่เจริญวิปัสสนา ทำวิปัสสนา ก็จะต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัดทีเดียว ท่านไม่ทราบว่า แท้ที่จริง ศีลเป็นเรื่องปกติจริง ๆ ไม่พ้นไปจากกาย วาจา ใจของท่าน

แต่ละวันจิตใจของท่านเป็นอกุศล หรือเป็นกุศลมากน้อยเท่าไร ถ้าท่านล่วงศีล กระทำทุจริตกรรม ก็เป็นเครื่องแสดงว่า กิเลสหนาแน่นมากทีเดียว ซึ่งท่านผู้ฟังควรจะได้ทราบว่า ศีลเป็นปกติ เพราะฉะนั้น ศีล ๕ เป็นปกติด้วย

ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคิตสูตร ข้อ ๒๘๖ มีข้อความว่า

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้
๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดนินทากาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการดื่ม น้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

นี่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเครื่องวัดกิเลสว่า มีมากน้อยประการใด และได้ล่วงศีลข้อไหนบ้าง

เช่น ข้อที่ ๑ ลิกขาบทข้อที่ ๑ ศีลข้อที่ ๑ คือ ปาณาติปาตา เวมณี ท่านมีเจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์หรือไม่ หรือมีแต่เพียงเจตนา เวลาที่มีวัตถุ คือ สัตว์ที่เป็นอันตราย หรือสัตว์ที่ทำร้ายท่าน รบกวนท่าน ปรากฏเฉพาะหน้า กิเลสอกุศลกรรมก็มีกำลัง ถ้าทำให้ล่วงศีลนั้น โดยการฆ่าสัตว์นั้นเสีย

นี่เป็นเครื่องตรวจสอบปกติในชีวิตประจำวัน เพราะว่าผู้ที่จะเป็นพระโสดาบัน บุคคลนั้น ต้องเป็นผู้ที่อบรมขัดเกลา เจริญปัญญา จนกระทั่งสามารถจะรักษาศีลได้โดยสมบูรณ์ ไม่ล่วงศีล ๕ เลย เพราะฉะนั้น ถ้าท่านต้องการที่จะเป็นพระอริยเจ้า แต่ไม่รู้จักสภาพจิตใจของท่านตามความเป็นจริง ก็ย่อมไม่สามารถที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้

ด้วยเหตุนี้ การเจริญกุศลขั้นศีล ซึ่งเป็นการขัดเกลาจิตใจของท่านให้เบาบางจากกิเลส แม้ว่ายังไม่ได้ดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉทก็จริง แต่ก็เป็น การอบรมจิตใจให้เบาบางจากกิเลสอกุศล เพราะถ้าท่านไม่ทราบว่าการฆ่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นสิ่งที่ทำให้สัตว์อื่นเดือดร้อน เป็นทุกข์ อาจจะเป็นความสนุกของท่าน ในการล่าสัตว์ ตกปลา หรือว่าทำปาณาติบาต ทำสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกลงไป เป็นสิ่งที่ท่านอาจจะไม่ทราบว่า เป็นโทษ เป็นภัย ซึ่งเมื่อเป็นกิเลส เป็นอกุศลธรรม เป็นอกุศลกรรม ก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบากข้างหน้าสำหรับท่าน

เมื่อไม่ทราบอย่างนี้ เจตนาที่จะวิริยก็ไม่มี แต่ถ้าทราบ สามารถที่จะละลายให้เบาบาง หรือว่าวิริยเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ก็ย่อมจะเป็นการชำระจิตใจให้เบาบาง ให้บรรเทาจากกิเลสและอกุศล

สำหรับศีล ๕ นี้ เกี่ยวข้องกับอกุศลกรรมบถ ๑๐ เพราะเหตุว่า ถ้าจิตใจของท่านมีกิเลสแรงกล้า ท่านก็จะกระทำทุจริตกรรมที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐

สำหรับอกุศลจิตมี ๑๒ ดวง หรือ ๑๒ ประเภท ได้แก่ โภสมุขจิต ๘ โทสมุขจิต ๒ โมหมุขจิต ๒

ธรรมดาของผู้ที่ยังมีกิเลส อกุศลจิตย่อมเกิดเป็นปกติ นาน ๆ อกุศลจิตจึงจะเกิด ซึ่งถ้าท่านเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านจะทราบได้ว่า ทางตา อกุศลจิตเกิดบ่อย หรือว่าอกุศลจิตเกิดบ่อย ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในวันหนึ่ง ๆ ไม่มีการรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นั่นเป็นอกุศล เป็นโมหะ เป็นอวิชชา ในขณะที่ไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ และมีความต้องการเป็นประจำในสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นั่นก็เป็นอกุศลจิต ซึ่งถ้ามีกำลังแรงกล้า ก็จะทำให้เกิดอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคิตติสูตร ข้อ ๓๕๙ แสดงอกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ

๑. ปาณาติบาต การยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป

ซึ่งถ้าแปลโดยตรง ปาณ หมายความว่าถึงลงมหายใจ ซึ่งสัตว์ที่จะมีลงมหายใจ ต้องเป็นสัตว์ที่มีจิต เพราะเหตุว่าลงมหายใจเกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน เพราะฉะนั้น ความหมายก็โดยนัยเดียวกัน คือ การยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป หมายความว่าถึงการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตนั่นเอง

๒. อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

๓. กาเมสุมิจจารา การประพฤตินิคมในกาม

อกุศลกรรมบถ ๓ เป็นอกุศลกรรมบถที่สำเร็จเป็นไปได้ทางกาย

๓๓๐

อกุศลกรรมบถทางวาจา ๔ คือ

มุสาวาท พูดเท็จ

ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด

ผรุสวาจา พูดคำหยาบ

สัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ คือ คำพูดที่เกินประมาณ ไร้ประโยชน์

อกุศลกรรมบถทางใจ คือ ทางมโนทวาร ๓ ได้แก่

อภิชฌา ความอยากได้ของผู้อื่น

พยาปาทะ ความปองร้ายผู้อื่น ความคิดร้ายบุคคลอื่น

มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด

รวมทั้งหมดเป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐

สำหรับอกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีโลภะ โทสะ โมหะ
เป็นเหตุ

อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต ติวริสสูตร มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เเรากล่าวแม้ซึ่งการฆ่าสัตว์ว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็น
เหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เเรากล่าวแม้ซึ่งการถือเอาทรัพย์ วัตถุที่เจ้าของมิได้ให้ว่ามี ๓ อย่าง คือ
มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เเรากล่าวแม้ซึ่งการประพฤติดิฉินในกามว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง
มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เเรากล่าวแม้ซึ่งการพูดเท็จว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็น
เหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งการพูดส่อเสียดว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งการพูดคำหยาบว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งการพูดเพ้อเจ้อว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งการอยากได้ของผู้อื่นว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งความปองร้ายผู้อื่นว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

เรากล่าวแม้ซึ่งการความเห็นผิดว่ามี ๓ อย่าง คือ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โลภะเป็นแดนเกิดแห่งเหตุของกรรม โทสะเป็นแดนเกิดแห่งเหตุของกรรม โมหะเป็นแดนเกิดแห่งเหตุของกรรม ความสันไปแห่งเหตุของกรรม ย่อมมีได้เพราะความสันไปแห่งโลภะ ความสันไปแห่งเหตุของกรรม ย่อมมีได้เพราะความสันไปแห่งโทสะ ความสันไปแห่งเหตุของกรรม ย่อมมีได้เพราะความสันไปแห่งโมหะ ด้วยประการดังนี้แล ฯ

ท่านผู้ฟังดูเหมือนจะตอบเองได้ว่า อะไรเป็นเหตุของอกุศลกรรม คือ มีโลภะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นเหตุ ตอบได้แน่นอน และไม่ผิดด้วย แต่เวลาที่กำลังทำอกุศลกรรมในขณะนั้น ทราบไหมว่าเพราะโลภะเป็นเหตุ หรือเพราะโทสะเป็นเหตุ หรือเพราะโมหะเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น อกุศลกรรมทั้งหมดจะดับได้ก็เพราะความสันไปแห่งโลภะ ความสันไปแห่งโทสะ ความสันไปแห่งโมหะ

สำหรับเรื่องของธรรม เป็นเรื่องที่ตรงตามสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง เมื่อเป็นอกุศลก็ต้องเป็นอกุศล ถ้าธรรมนั้นเป็นอกุศล จะเปลี่ยนสภาพธรรมนั้นให้เป็นกุศลไม่ได้ ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงความละเอียดของอกุศลธรรมซึ่งจะต้องละให้หมดสิ้นไป เพราะเหตุว่าถ้าไม่แสดงโดยละเอียด ท่านผู้ฟังก็จะไม่ทราบว่า

อกุศลธรรมนั้นมีความละเอียดมากเพียงไร และการละก็ต้องเป็นการละโดยละเอียด จะต้องเป็นการดับกิเลสเป็นสมุจเฉทจริง ๆ

ใน อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ทุติยวรรคที่ ๒ ข้อ ๑๙๘ มีข้อความที่ พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพื่อให้บุคคลเห็นความละเอียดของอกุศลธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้

ธรรม ๑๐ ประการ เป็นไฉน

คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุดเท็จ ๑ พุดส่อเสียด ๑ พุดคำหยาบ ๑ พุดเพ้อเจ้อ ๑ ออยากได้ของผู้อื่น ๑ มีจิตปองร้าย ๑ มีความเห็นผิด ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้ ฯ

จำได้ไหมว่า ทำอกุศลกรรมอะไรบ้างใน ๑๐ ประการนี้ ที่ได้ทำแล้วเป็นปัจจัย ให้เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้ หรือว่าถ้ากำลังกระทำอยู่ หรือจะกระทำต่อไป ก็จะต้องเป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้ แต่สำหรับผู้ที่ประกอบด้วยธรรมฝ่ายตรงกันข้าม คือ กุศลธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ เป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้

ธรรม ๑๐ ประการ เป็นไฉน

คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ๑ ...ฯลฯ ไม่อยากได้ของผู้อื่น ๑ มีจิตไม่ปองร้าย ๑ มีความเห็นชอบ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้

เพราะฉะนั้น ทุกขณะที่วิริตี เว้นจากการฆ่า ให้ทราบว่า จะเป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้ หรือในขณะที่ ไม่ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ประพฤตินิโคตติในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่อยากได้ของผู้อื่น มีจิตไม่ปองร้าย มีความเห็นชอบ ในขณะนั้นก็จะเป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์

อกุศลจะละเอียดยิ่งขึ้น ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ต้องละให้หมดสิ้นไป

ข้อความต่อไป

ข้อ ๑๙๙ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒๐ ประการ เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้

ธรรม ๒๐ ประการ เป็นไฉน

คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ ... ฯลฯ

สำหรับข้อต่อ ๆ ไป ก็โดยนัยเดียวกัน ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะพิจารณาจิตใจของท่านละเอียดยิ่งขึ้นว่า อกุศลธรรมในจิตใจของท่านอยู่ในประการใด คือ สำหรับในข้อปาณาติบาตนั้น ท่านเป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง หรือว่าเป็นผู้ที่ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ แม้ว่าท่านจะไม่ได้ฆ่าเอง แต่อกุศลเจตนามี จึงได้ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ นั้นก็เป็นอกุศลธรรมที่ละเอียด ซึ่งจะต้องละให้หมดสิ้นด้วย

สำหรับธรรมฝ่ายตรงข้าม คือ ที่เป็นฝ่ายกุศลธรรม ๒๐ ก็เป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้

ข้อ ๒๐๐ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓๐ ประการ เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้

ธรรม ๓๐ ประการ เป็นไฉน

คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ ... ฯลฯ

ถึงแม้ว่าท่านจะไม่ได้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และไม่ได้ชักชวนบุคคลอื่นให้ฆ่า แต่มีความพอใจในการฆ่าสัตว์นั้นหรือไม่ นี่เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าเกิดพอใจในการฆ่าสัตว์ แม้จะไม่ได้ฆ่า แต่มีความพอใจในการฆ่า ก็เป็นอกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น การดับกิเลสเป็นเรื่องยากหรือเป็นเรื่องง่าย เป็นเรื่องที่จะดับสิ้นไปได้อย่างรวดเร็ว หรือเป็นเรื่องที่ต้องขัดเกลาละคลาย บรรเทา อบรม จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้เป็นสมุจเฉทด้วยการเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งในสภาพธรรม แม้อกุศลธรรมที่เป็นความพอใจในการฆ่าสัตว์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น สติก็ต้องเกิดขึ้น ระลึกรู้ว่า ในขณะนั้นจิตเป็นอกุศล ไม่ใช่เป็นกุศล และเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ต้องรู้ทั่วจริง ๆ จึงสามารถที่จะดับกิเลส หรืออกุศลอย่างละเอียดได้

ข้อ ๒๐๑ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔๐ ประการ เป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทอดทิ้งไว้

ธรรม ๔๐ ประการ เป็นไฉน

คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญการฆ่าสัตว์ ๑ ... ฯลฯ

กล่าวสรรเสริญก็ผิด เป็นอกุศลธรรม ท่านเคยเป็นอย่างนี้บ้างไหม ถ้าเป็นสติก็ต้องเกิดขึ้นระลึกว่า ขณะนั้นจิตเป็นอกุศล เป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย จึงสามารถที่จะค่อย ๆ ละ ค่อย ๆ คลาย ค่อย ๆ ดับกิเลส ไม่ยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้จริง ๆ

สำหรับธรรมฝ่ายตรงกันข้าม ๔๐ ทางฝ่ายกุศลธรรม ก็โดยนัยเดียวกัน

ข้อ ๒๐๒ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐, ๒๐, ๓๐, ๔๐ ประการ ฝ่ายอกุศล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย

บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐, ๒๐, ๓๐, ๔๐ ประการ ฝ่ายกุศล ย่อมบริหาร ตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย

นี่เป็นจิตของท่านเอง เคยสรรเสริญในการฆ่าสัตว์บ้างไหม หรือว่าเคยพอใจในการฆ่าสัตว์บ้างไหม เคยสรรเสริญในการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดถือเอาทรัพย์ที่ผู้อื่นไม่ได้ให้บ้างไหม หรือว่าบุคคลใดที่ประพฤติดิฉันในกาม ท่านสรรเสริญ หรือท่านพอใจในการประพฤติดิฉันในกามเหล่านั้นบ้างหรือเปล่า หรือว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดพูดเท็จ หรือว่าชักชวนให้บุคคลอื่นพูดเท็จ ท่านมีความพอใจ หรือสรรเสริญที่บุคคลนั้นพูดเท็จด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดหรือเปล่า ในขณะที่นั้นต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เคยพิจารณาตัวท่านเองอย่างละเอียดบ้างไหม ในเรื่องของอกุศลธรรมทั้ง ๔๐ และกุศลธรรมทั้ง ๔๐

ท่านผู้ฟังที่มีอาชีพต่าง ๆ ก็มักสงสัย และอาจจะเข้าใจตัวเองหรือเปล่าก็ไม่ทราบ ที่ว่าเป็นสิ่งที่ท่านควรกระทำ หรือเป็นสิ่งที่ท่านจำเป็นจะต้องกระทำ ถ้าท่านรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง อกุศลธรรมต้องเป็นอกุศลธรรม ไม่ใช่เห็นผิดว่า อกุศลธรรมนั้นเป็นกุศลธรรม ถ้าท่านเห็นผิด จะไม่เกิดความเห็นถูก และไม่สามารถที่จะดับความเห็นผิดได้

ด้วยเหตุนี้ในพระไตรปิฎก ถ้าท่านศึกษาโดยละเอียดจะเห็นว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ทรงแสดงตรง จริงตามสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีอาชีพอย่างไรก็ตาม แต่ธรรมก็ต้องเป็นธรรม

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ปาฏลียสูตร เป็นพระสูตรที่ยาว ซึ่งจะขอกล่าวถึงข้อความบางประการเท่านั้น เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้เห็น ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งบางท่านอาจจะไม่เห็นด้วย หรืออาจจะเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่ท่านจะต้องกระทำอกุศลกรรมนั้น ๆ

ข้อความใน **ปาฏลียสูตร** มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อุตตรนิคมแห่งชาวโกฬิยะ ในแคว้นโกฬิยะ ครั้นนั้นแล นายบ้านนามว่าปาฏลียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า พระสมณโคดมทรงรู้จักมายา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทรงรู้จักมายา ดังนี้ ชนเหล่านั้น เป็นอันกล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว จะไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใจ ใดๆ จะไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้แลหรือ เพราะว่าข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเลย

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร นายคามณี ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทรงทราบมายา ดังนี้ ชนเหล่านั้น เป็นอันกล่าวตามคำที่เรากล่าวแล้ว ย่อมไม่กล่าวต่อเราด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใจ ใดๆ ย่อมไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้

มายาเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นอกุศล ไม่จริง แต่ทำเสมือนว่าจริง ผิดแต่ทำเสมือนถูก นั่นเป็นมายา ไม่ได้บรรลุ ก็เสมือนกับว่าบรรลุธรรม นั่นก็เป็นมายา ซึ่งนายบ้านนามว่าปาฏิยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า

ข้าแล้วลือชื่อนั้น จริงเทียวพระองค์ แต่พวกข้าพระองค์มิได้เชื่อถือสมณพราหมณ์พวกนั้นว่า พระสมณโคดมทรงรู้จักมายา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าว่า พระสมณโคดมมีมายา

ในครั้งนั้น แม้แต่พระผู้มีพระภาคเองก็ยังมีผู้กล่าวว่า พระองค์เป็นผู้ที่มีมายา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ผู้ใดแลพูดอย่างนี้ว่า เรารู้จักมายา ผู้นั้นย่อมจะพูดอย่างนี้ว่า เรามีมายา

ซึ่งนายคามณีก็นิได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนั้นย่อมเป็นดั่งนั้นเทียว ข้าแต่พระสุคต ข้อนั้นย่อมเป็นดั่งนั้นเทียว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงแก้ตามที่ท่านชอบใจ

ให้ตอบเอง เพื่อจะได้เป็นความเข้าใจของผู้ถามอย่างชัดเจนว่า ที่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงรู้จักมา या กับที่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงมีมานั้น ผู้ถามมีความเห็นอย่างไร ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสถามนายบ้านว่า

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านย่อมรู้จักพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะหรือ

นายคามณีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมรู้จักพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะ พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะ มีประโยชน์อย่างไร

นายคามณีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะ มีประโยชน์ดังนี้ คือ เพื่อป้องกันพวกโจรแห่งชาวโกพิยะ เพื่อละความเป็นคนน่าข่าวแห่งชาวโกพิยะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกพิยะมีประโยชน์อย่างนี้ พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านย่อมรู้จักอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวในนิคมแห่งชาวโกพิยะว่าเป็นคนมีศีล หรือเป็นคนทุศีล

นายคามณีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมรู้จักพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกฬิยะว่าเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม และพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกฬิยะเป็นพวกหนึ่งในจำนวนบุคคลผู้ทุศีล มีธรรมเลวทรามในโลก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นายคามณี ผู้ใดแลพึงพูดอย่างนี้ว่า นายบ้านนามว่าปาฏลิยะ รู้จักพวกอำมาตย์ผู้มีมวยผมยาวแห่งชาวโกฬิยะซึ่งเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้นายบ้านปาฏลิยะก็เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ดังนี้ ผู้นั้นเมื่อพูดถึง พึงพูดถูกหรือหนอแล

ถูกหรือผิด พระผู้มีพระภาคจะทรงแก้ความเข้าใจของนายบ้าน ในเรื่องของบุคคลผู้รู้จักมายาและผู้มีมายาวว่าต่างกัน

